

Årsrapport 2018

Kompetanseteamet mot tvangsekteskap,
kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll

BARNE-, UNGDOMS- OG FAMILIEDIREKTORATET

03/2019

Postadresse

Postboks 2233
3103 Tønsberg

Besøksadresse

Fredrik Selmers vei 3
0663 Oslo

Sentralbord: 466 15 000

ISBN: 978-82-8286-337-7

Bestilling/nedlastning: bufetat.no/bestilling

Design: Tibe Reklamebyrå

Illustrasjonsfoto: Tine Poppe, Getty Images.

ÅRSRAPPORT 2018

Kompetanseteamet mot tvangsekteskap,
kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll

Forord	6
1. Om kompetanseteamet	8
1.1 Mandat	10
2. Nøkkeltall 2018	11
2.1 Hva handler sakene om?	12
2.2 Kjønn	14
2.3 Alder	15
2.4 Landbakgrunn	15
3. Saker som gjelder barn	17
3.1 Hvilken landbakgrunn har barna?	18
3.2 Hvem kontakter kompetanseteamet i saker som omhandler barn?	18
3.3 Barn i utlandet	18
3.4 Hovedbekymring i saker som gjelder barn	19
3.4.1 Dobling av antall saker om negativ sosial kontroll	19
3.4.2 Barneekteskapssaker	19
4. Kønnslemlestelse	21
4.1 Gjennomført kønnslemlesting	22
4.2 Frykt for kønnslemlestelse	22
5. Saker der personen oppholder seg i utlandet (utenlandssaker)	23
5.1 Hva handler utenlandssakene om?	26
5.2 Hovedutfordringer i utenlandssakene	27
5.3 Refusjonsordningen	28
6. Saker med tilknytning til utlendingsforvaltningen (utlendingssaker)	30
6.1 Færre saker fra UDI	32
6.2 Endringer i mishandlingsbestemmelsen i utlendingsloven	32
7. NAV	33
8. Sekundærflytting og rebosetting	35
9. Nasjonalt bo- og støttetilbud for unge utsatt for tvangsekteskap og æresrelatert vold	37
9.1 Nøkkeltall for 2018	38
9.2 Plasseringer i 2018	38
9.2.1 Voldserfaringer	38
9.2.2 Psykisk helse	39
9.3 Om botid	39
9.4 Fagsamling	40

10. Sikkerhetsarbeid i møtet med utsatte	41
Politiets rolle i arbeidet med vold	42
10.1 Krisesentrene	42
10.2 Botilbudet og beboeres sikkerhet	43
10.4 Familiearbeid og sikkerhetsarbeid	44
10.5 Barn og sikkerhet	45
10.5.1 Sikkerhetsvurderinger i barnevernssaker	45
10.5.2 Samarbeid mellom politi og barneverntjeneste i voldssaker	46
10.5.3 Vurderinger knyttet til negativ sosial kontroll	46
10.5.4 Økt trusselnivå etter sak i fylkesnemnda om atferdsplassering	48
10.5.5 Ivaretagelsen av sikkerheten til ungdommer som endrer forklaring og flytter hjem	48
10.5.6 Streng sikkerhetstiltak kan utgjøre en sikkerhetsrisiko	49
10.5.7 Dialog med familien som en del av sikkerhetsarbeidet	49
10.6 Særskilt om sikkerhetsutfordringer i utenlandssaker	49
11. Hvem tar kontakt med Kompetanseteamet?	51
11.1 Hvilke veiledningsbehov har tjenestene?	55
11.2 Utsatte som tar kontakt	55
11.3 Spørsmål på ung.no	56
12. Kompetanseheving	58
12.1 Noen eksempler på faglige bidrag på konferanser og seminarer	59
12.2 Deltakelse i referansegrupper og arbeidsgrupper i 2018	60
12.3 Samarbeid med eksterne aktører	60
13. Anbefalinger	62
14. Nye digitale ressurser	67
15. Ny forskning	67
Notater	68

Forord

I 15 år (2004-2018) har Kompetanseteamet gitt veiledning og bistått hjelpeapparatet og enkeltpersoner i saker som omhandler tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, æresrelatert vold og negativ sosial kontroll. Teamet har blitt bedre kjent i løpet av årene, noe som har medført at flere tar kontakt for råd og veiledning. I årsrapporten presenterer Kompetanseteamet statistikk over saker teamet har arbeidet med i 2018. Dette året har Kompetanseteamet veiledet i 595 enkeltsaker (mot 560 enkeltsaker i 2017 og 597 enkeltsaker i 2016).

Teamets navn er endret og mandatet har blitt utvidet flere ganger over årene for å synliggjøre teamets ansvarsområde. I 2018 ble mandatet endret og navnet på teamet er nå «Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll».

I Regjeringens handlingsplan «Retten til å bestemme over eget liv. Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse 2017-2020» ble det presisert at negativ sosial kontroll bryter med barns rettigheter og er skadelig for barns utvikling. Videre ble det synliggjort at problematikken også rammer barn, unge og voksne fra lukkede kristne menigheter. Med endring av navn og mandat er også denne gruppen utsatte nå inkludert i teamets ansvarsområde.

I årsrapporten for 2018 ønsker Kompetanseteamet å belyse viktigheten av å ivareta sikkerheten for personer som er utsatt for tvangsekteskap, æresrelatert vold og negativ sosial kontroll. Når volden handler om å beskytte eller gjenopprette familiens ære, kalles fenomenet æresrelatert vold. Det som ofte skiller denne formen for vold fra annen vold i nære relasjoner, er at det ofte er

flere utøvere av vold og kontroll i familien, flere som støtter volden og lite støtte fra familien til den utsatte. Når familiens ære er i ferd med å gå tapt, er det mye som står på spill for familien. Det vil da ofte være forventet eller et krav fra familien at det må reageres mot den som har eller kan komme til å vanære familien. Dette er faktorer som kan føre til et høyt trusselnivå, og som det er viktig å ta i betraktning når trusselvurdering skal utarbeides og sikkerhetstiltak skal iverksettes.

Sikkerheten er viktig når barnevernstjenesten skal hjelpe et barn som utsettes for vold og negativ sosial kontroll, når en ungdom som frykter tvangsekteskap rømmer fra sin familie, når en voksen bryter ut av et ekteskap mot familiens og ektefellens vilje og når en person som har vært i utlandet mot sin vilje hjelpes tilbake til Norge. Sikkerheten er viktig for å forebygge gjentakende vold, for å forhindre æresdrap, og for å skape en trygghet rundt den utsatte som gjør at personen kan ha en hverdag uten frykt og med aktiviteter, skole/jobb og et nettverk av gode relasjoner rundt seg. Det er mange tjenester involvert i dette viktige sikkerhetsarbeidet og tverretattlig samarbeid er en nødvendighet.

Kompetanseteamets saker varierer imidlertid i alvorlighetsgrad, og sikkerhetstiltak må iverksettes i tråd med trusselnivået i den enkelte sak. Samtidig må den utsattes egnethet til selv å ivareta sin sikkerhet vurderes. Sikkerhetstiltak vil ofte oppleves som begrensinger av frihet og som en påkjenning. Et viktig tillegg til sikkerhetstiltak som sperret adresse, voldsalarm, besøksforbud osv. er derfor arbeidet med å styrke den utsatte til å ta vare på og beskytte seg selv. Flere av de utsatte har ønske om å gjenforenes med sin familie på sikt. De har håp om at familien etter hvert kan forstå og endre seg. Å jobbe for en persons sikkerhet handler både om å skape en kontekst der den unge opplever trygghet, men også om å iverksette tiltak rettet mot utøverne av volden. Arbeid med familien til den utsatte, mens personen bor på et trygt sted, er en viktig del av sikkerhetsarbeidet.

Med utgangspunkt i fagkunnskap og erfaringer med enkeltsaker, ønsker Kompetanseteamet i denne rapporten å synliggjøre teamets arbeid, reise aktuelle problemstillinger, samt gi noen anbefalinger til det videre arbeidet på feltet.

1

Om kompetanseteamet

Kompetanseteamet mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse ble opprettet i 2004 i Utlendingsdirektorat (UDI). Teamet ble fra 2008 koordinert av Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi). I 2015 ble koordineringsfunksjonen lagt til Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet (Bufdir). Etter en omorganisering i Bufdir i 2018, er teamet nå forankret i samme avdeling som Sentralmyndigheten for Haagkonvensjonen 1996 (transnasjonale barnesaker), Sentralmyndigheten for Haagkonvensjonen 1993 (adopsjon) og direktoratets arbeid på feltet mindreårige ofre for menneskehandel.

Kompetanseteamet har i 2018 endret navn til Kompetanseteamet mot tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll for å harmonere med de politiske føringene i «Retten til å bestemme over eget liv. Handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (2017-2020).»

I 2018 har deltakelsen i kompetanseteamet vært som følger:

Direktorat	Stillingsandel
Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, koordinator	100 %
Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir)	2 x 100 %
Politidirektoratet (POD)	100 %
Utlendingsdirektoratet (UDI)	100 %
Helsedirektoratet (Hdir)	20 %
*Arbeids- og velferdsdirektoratet (AVdir)	100 %
Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi)	20 %

*Sommeren 2018 ble AVdirs stillingsandel endret fra 50% til 100%. AVdir er nå representert med et samlet årsverk i Kompetanseteamet fordelt på den kommunale og den statlige delen av NAV.

Kompetanseteamet har faste kontaktpersoner i Utenriksdepartementet (UD) og utdanningsdirektoratet (Udir).

1.1 Mandat

Kompetanseteamets arbeid tar utgangspunkt i mandatet. Mandatet ble revidert i mai 2018. En viktig endring var synliggjøring av at kompetanseteamet skal veilede i saker som handler om negativ sosial kontroll. Den andre viktige endringen var synliggjøring av at enkeltpersoner som selv er utsatte, er en målgruppe for kompetanseteamet, - ikke kun tjenesteapparatet. De viktigste oppgavene er definert slik:

Kompetanseteamet skal

- Gi råd og veiledning til tjenesteapparatet og utsatte i enkeltsaker.
- Bidra med kompetanseheving internt i direktoratene og i tjenesteapparatet.
- Koordinere og tildele plasser i det nasjonale bo- og støttetilbudet for personer over 18 år utsatt for tvangsekteskap eller æresrelatert vold.
- Være kontaktpunkt for Utenriksdepartementet i saker hvor personen(e) befinner seg i utlandet, for å foreta den nødvendige koordinering med berørte etater i Norge.
- Forvalte refusjonsordningen regulert i rundskriv F-02/2018 Utgifter til hjemreise til Norge ved negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse.
- Besvare spørsmål på www.ung.no.
- Dokumentere erfaringer og bidra til kunnskapsutvikling gjennom teamets årsrapport.
- Samarbeide med relevante frivillige organisasjoner som ivaretar viktige oppgaver på feltet.

2

Nøkkeltall 2018

I 2018 har Kompetanseteamet veiledet i 595 enkeltsaker (mot 560 i 2017 og 597 enkeltsaker i 2016).

Antall saker Kompetanseteamet har veiledet i gjenspeiler ikke det reelle omfanget i Norge. Tallene vil påvirkes av i hvilken grad tjenestene har hatt behov for veiledning i enkeltsaker, og i hvilken grad Kompetanseteamets veiledningstilbud er kjent i tjenestene.

Det registreres en sak per person veiledningen gjelder. Dersom veiledningen gjelder tre personer i en familie på fem, vil det bli registrert tre enkeltsaker selv om familien består av fem familiemedlemmer.

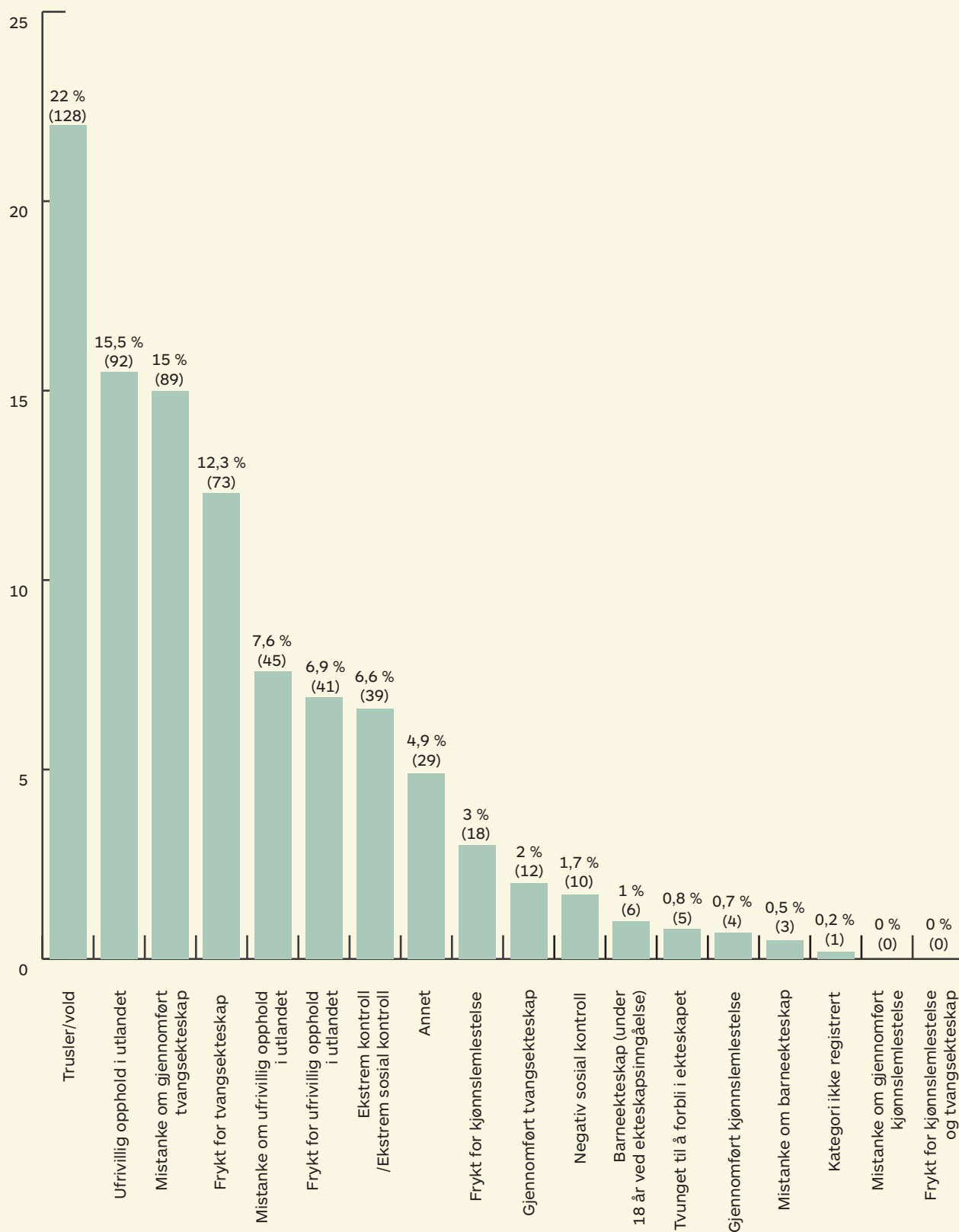
2.1 Hva handler sakene om?

Kompetanseteamet mottar saker som omhandler tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og ulike former for æresrelatert vold og negativ sosial kontroll. Kompetanseteamet kategoriserer sakene etter hva som er hovedbekymringen på det tidspunktet teamet blir kontaktet for veiledning. Registreringen avspeiler dermed ikke at sakene ofte er komplekse og kan omfatte flere typer vold. De fleste sakene gjelder personer som er utsatt for flere former for vold. En ungdom som er registrert under hovedbekymringen «ufrivillig opphold i utlandet» er for eksempel ofte også utsatt for psykisk og/eller fysisk vold, negativ sosial kontroll og frihetsberøvelse.

- I de fleste sakene var hovedbekymringen trusler/vold (22 %), ufrivillig opphold i utlandet (15,5 %), mistanke om gjennomført tvangsekteskap (15 %), og frykt for tvangsekteskap (12,3 %).
- De fleste av sakene som gjaldt mistanke om gjennomført tvangsekteskap eller gjennomført tvangsekteskap var knyttet til utlendingssaker. Primært dreide dette seg om søknader om familieinnvandring ¹.
- Saker som gjaldt personer som befant seg i utlandet på kontakttidspunktet utgjorde totalt 29 % av teamets saker (173 enkeltsaker). Dette er en økning fra 2017, hvor 18 % av teamets saker (101 enkeltsaker) gjaldt bekymring for personer som befant seg i utlandet.
- Saker om kjønnslemlestelse utgjorde 3,7 % av Kompetanseteamets saker (22 enkeltsaker). Det er en betydelig nedgang fra 2017 da saker om kjønnslemlestelse utgjorde 6 %, og 36 i antall, av alle saker det året.

¹ Å avdekke tvangsekteskap i familieinnvandringssaker er krevende og primært basert på indikatorer ettersom de færreste våger å opplyse direkte om tvangsekteskap til utlendingsmyndighetene, blant annet på grunn av fare for represalier. Det avslås relativt få saker med begrunnelse om tvangsekteskap årlig, men UDI mistenker tvangsekteskap, og ber om veiledning, i langt flere saker enn det som gjenspeiles i de faktiske tvangsavslagene. Den største andelen av saker hvor man mistenker at referansepersonen er utsatt for tvangsekteskap, omfatter referansepersoner som er norske statsborgere og har derfor vært lengeværende, eller født og oppvokst, i Norge.

Diagram 1: Hovedbekymring i saker ved første henvendelse

«Mistanke om gjennomført tvangsekteskap» er en ny kategori i 2018 og omfatter antagelig mange saker som tidligere ble registrert som «gjennomført tvangsekteskap». Ny kategori er innført for å skille mellom saker der hjelpeapparatet mistenker at saken handler om et tvangsekteskap og de sakene der vi vet at det faktisk er det.

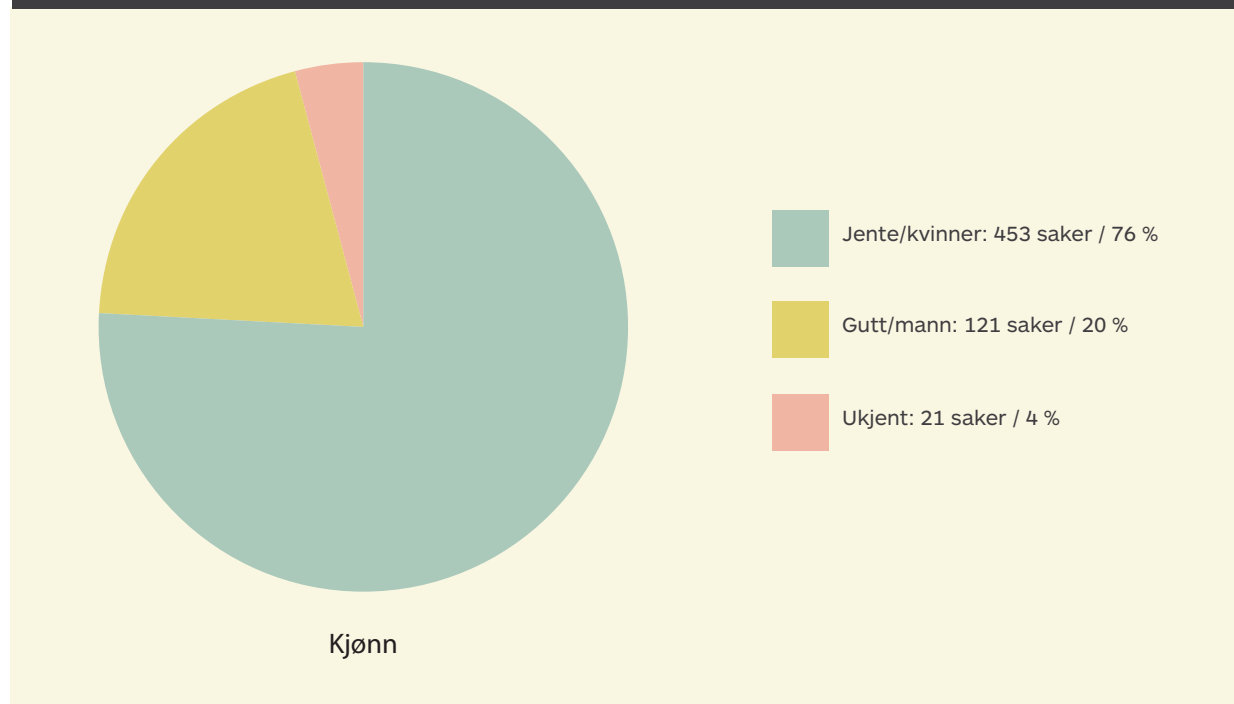
Erfaringsmessig vet vi at en del personer som er utsatt for et tvangsekteskap ikke ønsker å gi direkte opplysninger om dette til offentlige myndigheter. Til tross for at personen selv ikke gir direkte informasjon om at han eller hun er utsatt for et tvangsekteskap, kan det likevel være tydelige holdepunkter i en sak som gjør at hjelpeapparatet mistenker tvangsekteskap og ber om veiledning i denne forbindelse. Det kan være flere grunner til at en person utsatt for et tvangsekteskap ikke ønsker å gi informasjon til offentlige myndigheter eller selv be om hjelp. Personer i en slik situasjon kan være utsatt for sterk negativ sosial kontroll fra familien rundt, noe som gjør det vanskelig for den utsatte å kontakte hjelpeapparatet. Det kan også være at den utsatte ikke ønsker å gi direkte opplysninger om at han eller hun har vært utsatt for et tvangsekteskap av frykt for represalier. I en utlendingssak vil for eksempel familie, både i Norge og i hjemlandet, kunne ha store forventninger om at ektefellen i utlandet skal få innvilget en oppholdstillatelse basert på familieinnvandring. Dette kan medføre et sterkt press på personen i Norge til ikke å avsløre for utlendingsmyndighetene at han eller hun er utsatt for tvang i forbindelse med ekteskapsinngåelsen.

2.2 Kjønn

Tallet på antall saker fordelt på kjønn har vært relativt stabilt de siste tre årene. Det har vært en nedgang i antall saker som gjelder gutter fra 24 % i 2017 til 20 % i 2018.

De fleste saker som gjelder jenter/kvinner er i kategorien «trusler og vold». For gutter/menn er det flest saker der det er «mistanke om tvangsekteskap».

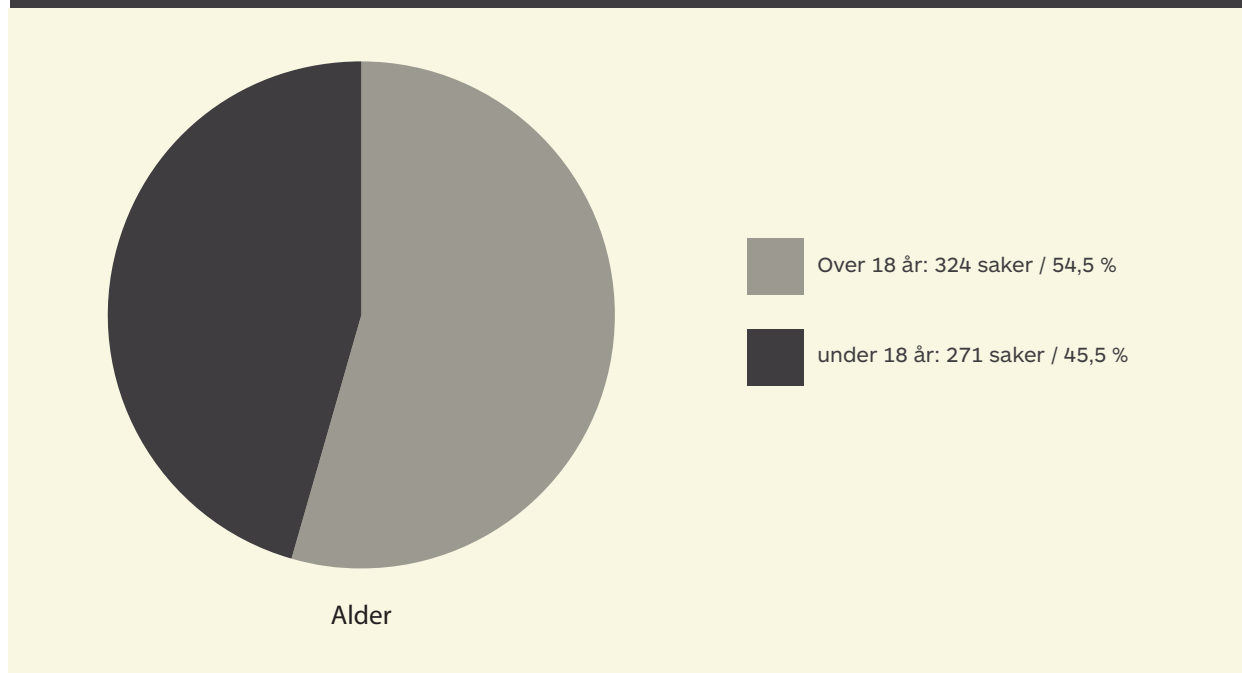
Diagram 2: Fordeling av saker etter kjønn

2.3 Alder

54,5 % av sakene Kompetanseteamet veiledet i gjaldt personer over 18 år, 46 % gjaldt personer under 18 år. Det er en betydelig økning i saker som gjelder barn, antallet saker økte fra 221 (39 %) i 2017 til 271 (45,5 %) saker i 2018. Dette er den høyeste prosentandel av saker som omhandler barn som er registrert av Kompetanseteamet siden teamet ble etablert.

Diagram 3: Fordeling av saker etter alder

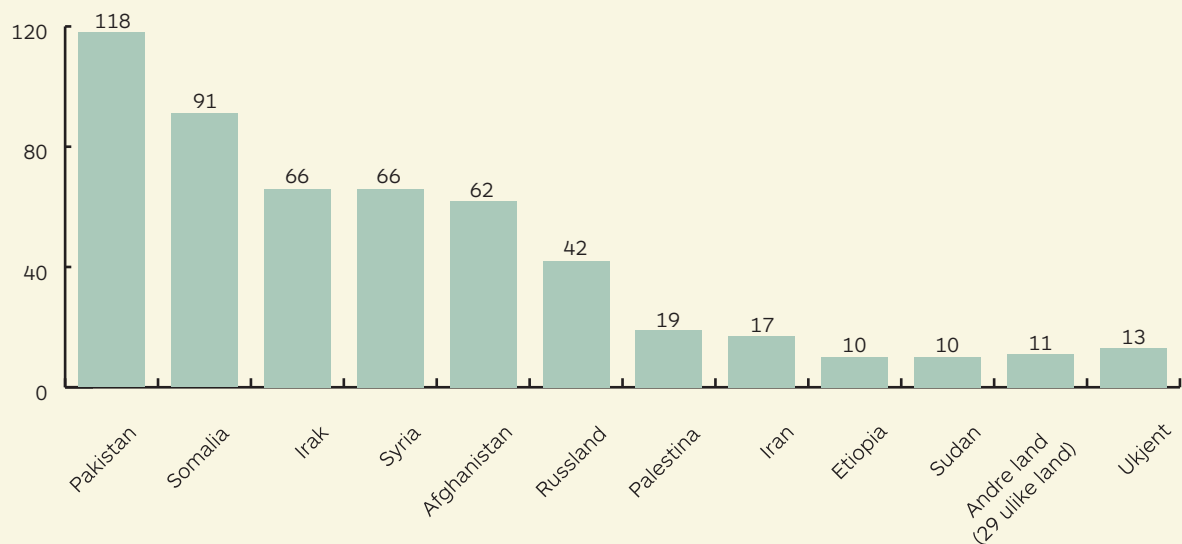
2.4 Landbakgrunn

- Kompetanseteamet mottok hevdelser om personer med opprinnelse fra 45 ulike land i 2018. Diagrammet gir en oversikt over personenes opprinnelsesland, avgrenset til land med 10 eller flere enkeltsaker.
- De fleste sakene i 2018 gjaldt personer med opprinnelse fra Pakistan, Somalia, Irak, Syria og Afghanistan. Det har vært en nedgang i saker fra Irak, fra 93 enkeltsaker i 2017 til 66 enkeltsaker i 2018. Samtidig har det vært en økning i saker fra Syria (fra 56 enkeltsaker til 66) og Somalia (fra 77 enkeltsaker til 92). Den største relative økningen har vært i saker fra Russland, fra 14 enkeltsaker (2,5 %) i 2017 til 42 saker (7 %) i 2018. Det er økning på hele 28 saker.

Sakene fra Russland gjelder hovedsakelig personer med tilknytning til Tsjetsjenia.

- Henvendelsene til Kompetanseteamet varierer i tematikk etter hvilken opprinnelse personen har. Sakene knyttet til personer med opprinnelse fra Pakistan, Syria, Irak og Afghanistan omhandlet oftest gjennomført tvangsekteskap, frykt for tvangsekteskap og trusler/vold. Saker om personer med opprinnelse fra Somalia dreide seg oftest om ufrivillig opphold i utlandet eller frykt for ufrivillig opphold i utlandet. De fleste av sakene vedørende personer med tilknytning til Russland handlet også om ufrivillige opphold i utlandet, frykt for ufrivillig opphold i utlandet og frykt for tvangsekteskap.
- Kompetanseteamet har veiledet i fire saker der personen saken gjelder har hatt etnisk norsk landbakgrunn. En av disse sakene gjelder negativ sosial kontroll i en lukket kristen menighet.

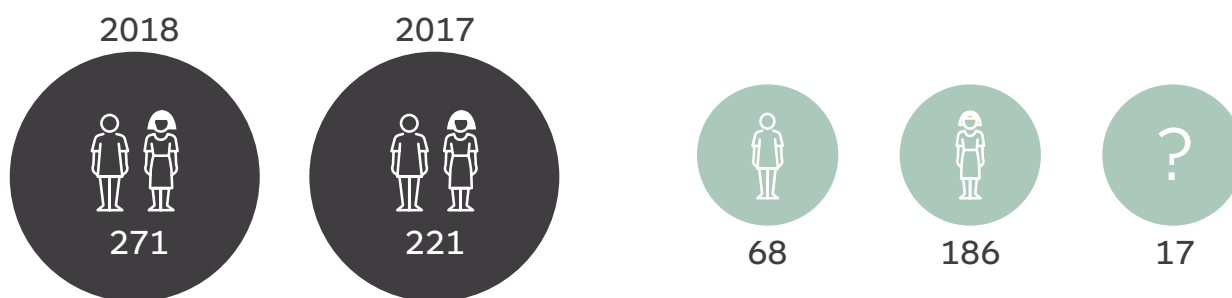
Diagram 4: Saker fordelt etter opprinnelsesland

3

Saker som gjelder barn

Av 595 saker i 2018, var det 271 som angikk barn. Dette utgjør 46 % av sakene. Av 560 saker i 2017, handlet 221 om barn, altså 39 % av sakene. Det har dermed både vært en prosentvis økning og en økning i antall saker. 186 (69 %) av sakene som gjaldt barn omhandlet jenter, mens 68 (25 %) av sakene gjaldt gutter. I 17 (6 %) av sakene er kjønn ukjent.

3.1 Hvilken landbakgrunn har barna?

Kompetanseteamet har veiledet i saker om barn fra 30 ulike opprinnelsesland. De fleste sakene omhandler barn med opprinnelse fra Somalia (57), Syria (38), Irak (30), Afghanistan (25), Pakistan (24), og Russland (22). Saker om barn med opprinnelse fra Somalia ligger på samme nivå som i 2017 og utgjør den klart største gruppen av saker. Dette er hovedsakelig saker der barn oppholder seg i utlandet når Kompetanseteamet får saken. Det er verdt å merke seg økningen i saker om barn med opprinnelse fra Syria og Russland. I 2017 var det 19 saker om barn med opprinnelse fra Syria, mens saker om barn fra Russland var færre enn 10. Sakene om barn med opprinnelse fra Syria er i 2018 jevnt fordelt i alle sakskategorier. Sakene fra Russland vedrører hovedsakelig barn fra Tsjetsjenia, og gjelder frykt for tvangsekteskap og ufrivillig opphold i utlandet.

3.2 Hvem kontakter kompetanseteamet i saker som omhandler barn?

Det har vært en økning i saker fra den kommunale barneverntjenesten. De har søkt veiledning i 97 saker i 2018, mot 71 saker i 2017. Politiet har tatt kontakt i 21 saker i 2018, mot 36 saker i 2017. Kompetanseteamet har dermed hatt en nedgang i antall saker fra politiet. Deretter følger skoleansatte (17 saker), skolehelsetjenesten (16 saker), integreringsrådgivere (16 saker), UD (16 saker) og minoritetsrådgivere (14 saker). Instanser med tilhørighet til skolen har altså søkt veiledning i 47 saker, mens UD og utenriksstasjonene har henvendt seg til kompetanseteamet i til sammen 32 saker som omhandler barn.

3.3 Barn i utlandet

109 barn oppholdt seg i utlandet da kompetanseteamet fikk informasjon om saken. Dette er 40 % av alle kompetanseteamets saker som angår barn. Av disse var det 53 jenter og 42 gutter. I 14 saker er kjønn ukjent. De fleste barna befant seg i Somalia (44), deretter fulgte Irak (14) Russland (14) og Palestina (10). Den klart største bekymringen for barn som oppholdt seg

utlandet da kompetanseteamet ble kontaktet om saken gjaldt ufrivillig opphold i utlandet (57 saker) eller mistanke om ufrivillig opphold i utlandet (40 saker). I de sistnevnte sakene var det en mistanke om at barnet befant seg ufrivillig i utlandet fra hjelpeapparatets side, men det var ikke bekreftet av barnet selv.

3.4 Hovedbekymring i saker som gjelder barn

Ufrivillig opphold i utlandet utgjør den største sakskategorien som angår barn i 2018 med totalt 59 saker. Sammen med mistanke om ufrivillig opphold (40 saker) og frykt for ufrivillige opphold i utlandet (29 saker) utgjør bekymring om utenlandsopphold totalt 128 saker og 47 % av det totale antallet saker om barn.

3.4.1 Dobling av antall saker om negativ sosial kontroll

Det har vært en dobling av saker der barn er utsatt for ekstrem kontroll²/negativ sosial kontroll fra 10 saker i 2017 til 21 saker i 2018. Dette kan ha sammenheng med det økende fokuset som har kommet med den nye handlingsplanen, skamløsbevegelsen³ og omtale i media. Psykisk vold og negativ sosial kontroll kan være delvis overlappende. Saker om negativ sosial kontroll kan tidligere ha blitt registrert som vold. Dette kan være en medvirkende årsak til at saker om negativ sosial kontroll har økt. Negativ sosial kontroll er også en tilleggsproblematikk til mange saker i andre kategorier.

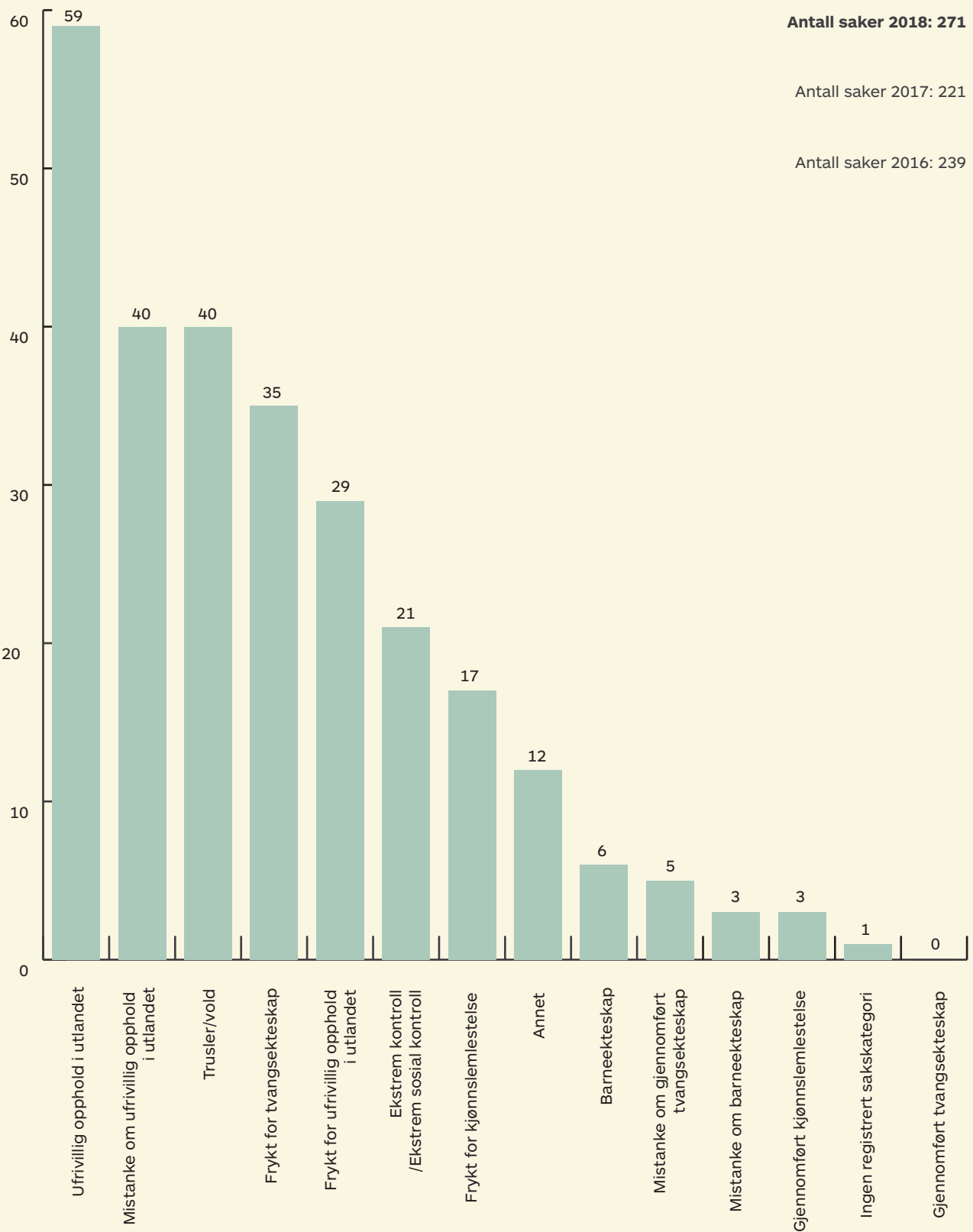
3.4.2 Barneekteskapssaker

Kategoriene barneekteskap og mistanke om barneekteskap er nye i 2018, så det finnes ikke sammenlignbare tall for tidligere år. Det er registrert totalt 9 saker i disse kategoriene sammenlagt. Det er ingen barn i sakskategorien gjennomført tvangsekteskap i 2018. Sakene som tidligere ble registrert som tvangsekteskap av barn, er nå registrert som barneekteskap. Antallet barneekteskap i 2018 er da på nivå med antallet i 2017 da det ble registrert 10 tvangsekteskap gjennomført med barn. Det kan se ut til at antallet har stabilisert seg etter oppgangen i 2016 da kompetanseteamet registrerte 22 tvangsekteskap med barn som en følge av den store ankomsten av asylsøkere i 2015.

² Kategorien «ekstrem kontroll» brukes ikke lenger, men er tatt med for å kunne sees i sammenheng med den nye kategorien «negativ sosial kontroll». Begge kategoriene omhandler alvorlige begrensninger i individets frihet

³ Startet med denne artikkelen: <https://www.aftenposten.no/meninger/sid/i/p2qlo/Vi-er-de-skamløse-jentene-var-tid-har-begynt--og-det-skal-mye-til-a-knuse-styrken-vi-har-bygget-opp--Herz-Srour-og-Bile>

Diagram 5: Hovedbekymring ved første henvendelse om barn

4

Kjønnslemlestelse

Totalt hadde Kompetanseteamet 18 saker som gjaldt frykt for kjønnslemlestelse og fire saker som gjaldt gjennomført kjønnslemlestelse. Ingen saker gjaldt mistanke om gjennomført kjønnslemlestelse i 2018. I 2017 gjaldt 31 saker frykt for kjønnslemlestelse, to saker gjaldt gjennomført kjønnslemlestelse og tre saker gjaldt mistanke om gjennomført kjønnslemlestelse.

4.1 Gjennomført kjønnslemlestelse

Av sakene i 2018 gjaldt gjennomført kjønnslemlestelse, var det en sak som gjaldt et barn, mens de andre tre sakene gjaldt kvinner over 18 år. Saker der jenter/kvinner som har vært utsatt for kjønnslemlestelse gjelder ofte behov for helsehjelp, samt veiledning om hvor kvinnen kan få nødvendig helsehjelp. For å ivareta kvinner som har helseplager som følge av kjønnslemlestelse er det viktig at fastleger og spesialisthelsetjenesten har god kompetanse om fenomenet. Kompetanseheving av fastleger kan derfor ha betydning for at kvinners helseplager knyttet til kjønnslemlestelse blir forstått og for at de skal bli henvist til riktig behandling.

Helsepersonell, som fastleger, helsesykepleiere og jordmødre må være kjent med de helseproblemene som kan oppstå etter inngrepet og at jenter/kvinner kan plages med helseplager i årevis. Det er også viktig at helsepersonell har god kompetanse i tilrettelegging av kommunikasjon og bruk av tolk, samt en kultursensitiv tilnærming til et sensitivt tema. Helsepersonell har en selvstendig plikt til å avverge, forebygge, kartlegge, viderehenvise og behandle.

4.2 Frykt for kjønnslemlestelse

16 av sakene gjaldt frykt for kjønnslemlestelse. Dette er omtrent en halvering av saker fra året før. I disse sakene er det ofte ansatte i barnehager, barneverntjenesten eller andre personer i hjelpeapparatet som frykter at et barn skal kjønnslemlestes. Kompetanseteamet erfarer at noen kommuner og tjenester mangler gode rutiner for hvordan de håndterer saker som handler om kjønnslemlestelse.

Henvendelser til Kompetanseteamet som gjelder frykt for kjønnslemlestelse har gått ned. Hva som er årsaken til nedgangen er vanskelig å vite sikkert. Tallene kan ha sammenheng med en faktisk nedgang like mye som det kan ha sammenheng med nedgang i hjelpeapparatets behov for veiledning, eller synkende oppmerksomhet rundt problematikken i hjelpeapparatet. En studie fra 2018, publisert i det britiske medisinske tidsskriftet BMJ, peker på at antallet kjønnslemlestelser i aktuelle land har gått ned⁴ ⁵. Dersom det stemmer, er dette en positiv trend som vil påvirke omfanget av kjønnslemlestelse fra de aktuelle landene i Norge. Lovforbud i land som har tradisjon for å praktisere kjønnslemlestelse vil også kunne ha en positiv effekt her i Norge. Likevel er kunnskap fortsatt viktig her i Norge så vel som i opprinnelsesland. Informasjon til jenter/kvinner (og gutter/menn) om helsekonsekvenser og helsehjelp ved kjønnslemlestelse og dialog om tematikken må fortsatt vektlegges. Helsedirektoratet har utgitt informasjonsbrosjyre om helsekonsekvenser og helsehjelp ved kjønnslemlestelse. Brosjyren er tilgjengelig på flere relevante språk på www.helsenorge.no.

⁴ <https://gh.bmj.com/content/3/5/e000549>

⁵ <https://www.nrk.no/urix/ny-studie-viser-kraftig-nedgang-i-kjonnsllestelse-av-jenter-1.14294070>

5

**Saker der personen
oppholder seg i
utlandet**

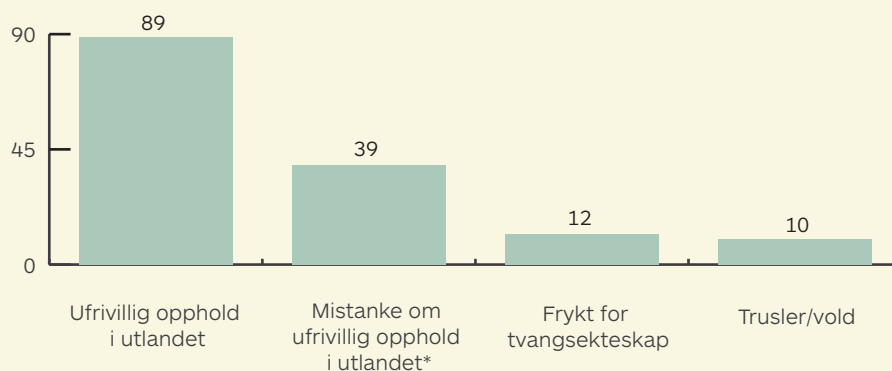
De siste årene har det vært en jevn økning i antall saker som gjelder personer som oppholder seg i utlandet når vi får saken.

Saker om personer i utlandet utgjorde 29 % (173 enkeltsaker) av teamets saker. Dette er en økning fra 2017, hvor 18 % av teamets saker (101 enkeltsaker) gjaldt bekymring for personer som befant seg i utlandet.

De fleste utenlandssaker gjelder barn (66 %) og jenter/kvinner (62 %). Hovedbekymringen i disse sakene er som oftest ufrivillige utenlandsopphold. 89 enkeltsaker (51,5 %) var i kategorien «ufrivillig opphold i utlandet» og 39 enkeltsaker (22,5 %) i kategorien «mistanke om ufrivillig opphold i utlandet». I den sistnevnte kategorien er det den som melder saken til Kompetanseteamet som har en mistanke om at personen holdes igjen i utlandet mot sin vilje.

Det har vært en stor økning i saker fra utenriksstasjonene og Utenriksdepartementet (UD) gjennom de siste tre årene. I 2018 mottok teamet totalt 70 saker fra utenriktjenesten, mot 58 saker i 2017 og 28 saker i 2016. Utviklingen skyldes tett samarbeid mellom Kompetanseteamet og UD sentralt og integreringsrådgiverne på utenriksstasjonene. Kompetanseteamet har faste kontaktpersoner i konsulærseksjonen i UD som følger opp sakene fra utenriktjenesten.

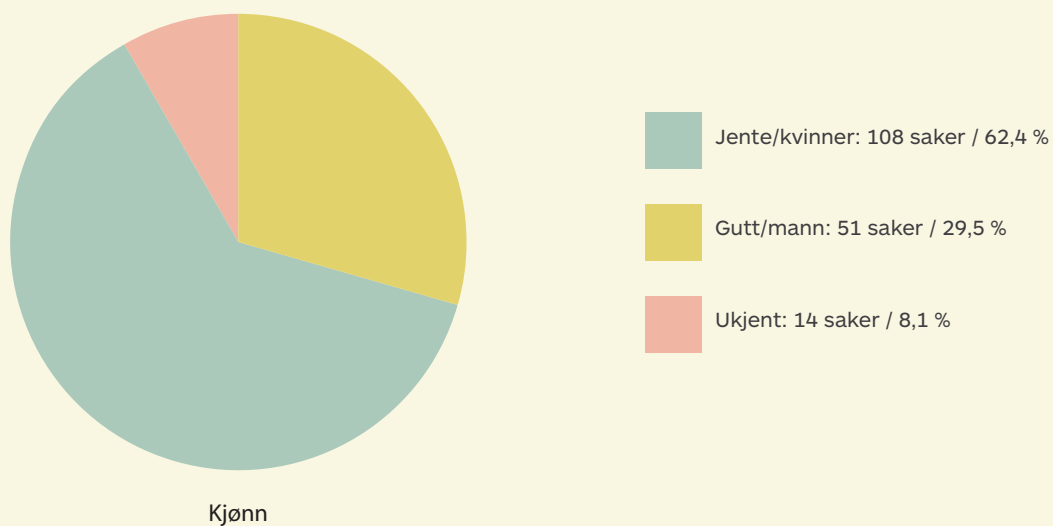
Diagram 6: Hovedbekymring ved første henvendelse i utenlandssaker

*To saker er registrert i denne kategorien, men det er ikke registrert om personen befinner seg i utlandet – noe som er mest sannsynlig. De to sakene er imidlertid ikke tatt med i utenlandssaker

En sak som er registrert som «ufrivillig opphold i utlandet» vil ofte også kunne gjelde vold og negativ sosial kontroll. Det vil i slike saker også enkelte ganger være frykt for at ungdom kan bli utsatt for tvangsekteskap mens de oppholder seg i utlandet.

Diagram 7: Utenlandssaker fordelt etter kjønn

Sammenlignet med 2017 har det vært en stor økning i saker som gjaldt barn. I 2017 var det 58 enkeltsaker (57 %) mot 114 (65,9 %) i 2018. I 2016 gjaldt kun 49 enkeltsaker barn som oppholdt seg i utlandet.

Diagram 8: Utenlandssaker fordelt etter alder

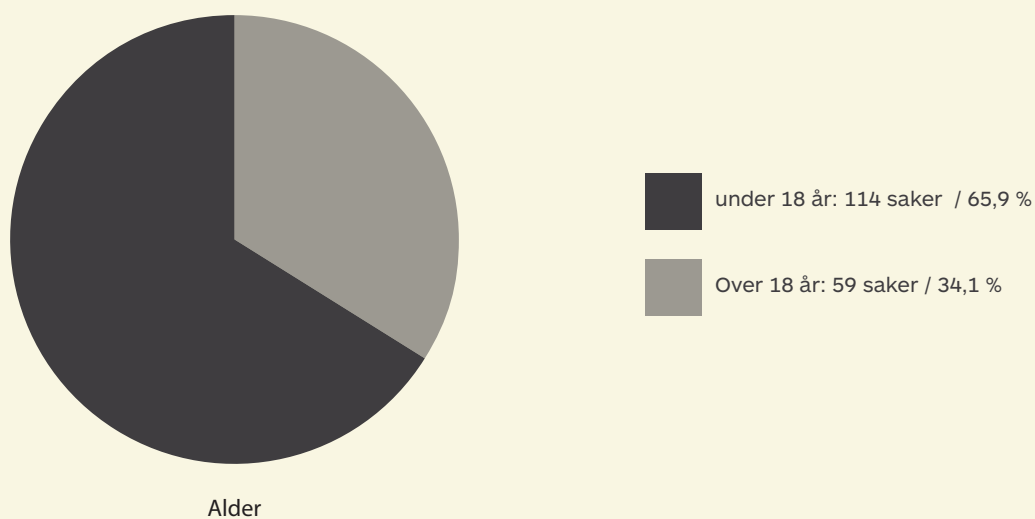
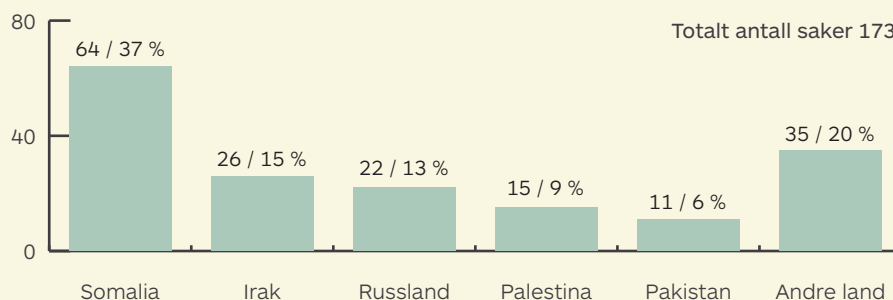

Diagram 9: Utlandssaker fordelt etter opprinnelsesland

Tabellen viser oversikt over personenes opprinnelsesland, avgrenset til land hvor det er flere enn 10 enkeltsaker.

Henvendelsene om personer i utlandet omfattet personer med opprinnelse fra 19 ulike land. Det har vært en økning i saker som gjaldt personer med opprinnelse fra Somalia, fra 29 enkeltsaker (27 %) i 2017 til 64 enkeltsaker (37 %) i 2018. Saker som gjaldt personer med opprinnelse fra Irak har hatt en prosentvis nedgang fra 2017 til 2018. I 2017 var det 26 enkeltsaker (24 %), i 2018 er det 26 enkeltsaker som utgjør 15 % av utenlandssakene. Antall utenlandssaker om personer med opprinnelse fra Russland utgjorde i 2017 færre enn 10 saker. I 2018 har antallet økt til 22 enkeltsaker, som representerer 13 % av utenlandssakene. Saker fra de palestinske områdene er prosentvis på samme nivå som i 2017 (9 %).

5.1 Hva handler utenlandssakene om?

Hovedtyngden av utenlandssaker gjelder barn og unge som oppholder seg i utlandet mot sin vilje. Noen er utsatt for frihetsberøvelse og blir holdt innesperret, noen blir utsatt for ulike former for vold. Enkelte barn og unge er i utlandet mot sin vilje og ønsker å komme hjem til Norge, men er ellers ikke utsatt for vold og har det etter forholdene greit. Kompetanseteamet erfarer at det er mange forskjellige grunner til at personer oppholder seg i utlandet mot sin vilje. Vi ser også at barneverntjenestene i Norge ofte har vært involvert i saker som gjelder barn og unge som oppholder seg ufrivillig i utlandet. I enkelte saker kan det å la barn ha opphold i utlandet være en bevisst strategi fra foreldrenes side for å unngå barneverntjenesten. Mange unge har også en forhistorie med rus og kriminalitet i Norge, i slike tilfeller kan foreldrenes motiv være å hjelpe ungdommen ut av et dårlig miljø i Norge. Et utenlandsopphold kan også være en straff eller et tiltak for å korrigere atferd og disiplinere ungdommen.

Kompetanseteamet får sjeldent saker der hovedmotivet for å la barn og unge være i utlandet er å gi dem mulighet til å lære seg opprinnelseslandets språk-, religion- og kultur. Saker som kommer til Kompetanseteamet handler som regel om familiemedlemmer i konflikt med hverandre.

Det har de siste årene vært stor medieoppmerksomhet rundt saker som gjelder barn og unge som oppholder seg i utlandet mot sin vilje. Økningen i henvendelser om slike saker kan skyldes

større oppmerksomhet blant hjelpeinstansene i Norge og større bevissthet hos den utsatte om muligheten for å søke hjelp. Mange frykter å bli giftet bort mot sin vilje i utlandet og noen er allerede tvangsgiftet når de tar kontakt.

Voksne, ofte kvinner, blir også forlatt i utlandet mot sin vilje. Det kan være kvinner med midlertidig oppholdstillatelse i Norge som oppholder seg ufrivillig i hjemlandet etter å ha blitt sendt dit eller blitt forlatt der av sin ektefelle. I flere av disse sakene ser vi at den utsatte har opplevd vold fra ektefellen og svigerfamilien i Norge før de tas med til hjemlandet, der de fratas pass, mobil, penger m.m. og deretter blir forlatt.

5.2 Hovedutfordringer i utenlandssakene

Utenlandssakene er krevende og komplekse, og krever et tett samarbeid mellom Kompetansteamet, utenriksstasjonene, UD, UDI og hjelpeapparatet i Norge.

Kompetanseteamet samarbeider også med Sentralmyndigheten i saker etter Haagkonvensjonen 1996. Sentralmyndigheten er kontaktpunkt mellom norsk barnevernstjeneste og utenlandske sentralmyndigheter. Saker som kommer til Kompetanseteamet om personer under 18 år handler i hovedsak om barn som befinner seg i land som ikke har ratifisert konvensjonen, noe som i stor grad begrenser myndighetenes handlingsrom.

Det er vanskelig å hjelpe personer som oppholder seg i utlandet. Kompetanseteamet opplever at både hjelpeapparat og de utsatte kan ha urealistiske forventninger til hva norske myndigheter kan bistå med. Kompetanseteamet vil derfor alltid råde personer som er bekymret for å bli forlatt i utlandet mot sin vilje, utsatt for vold, tvangsekteskap eller andre krenkelser under utenlandsoppholdet til ikke å reise. Det er flere grunner til at det er vanskelig for norske myndigheter å hjelpe i utlandet:

- Norske myndigheter har svært begrenset handlingsrom på andre lands territorium.
- Sikkerhetssituasjonen i mange av landene gjør det vanskelig å bistå. Dette er i hovedsak land hvor UD har utstedt et reiseråd som tilsier at norske borgere ikke bør reise til området.
- Sikkerhetssituasjonen medfører ofte begrenset diplomatisk tilstedeværelse – noe som eksempelvis vanskeliggjør utstedelse av nødpass.
- De utsatte mangler ofte pass/andre ID-dokumenter og midler til reise
- Dobbelt statsborgerskap vanskeliggjør norske myndigheters tilgang til personene fordi de blir betraktet som borgere av det aktuelle landet.

- I saker som angår barn er det foreldrene som bestemmer hvor barnet skal bo.
- Manglende oppholdsgrunnlag i Norge gjør det vanskelig å hjelpe. Det gjelder i saker der personens permanente oppholdstillatelse er bortfalt fordi de har oppholdt seg for lenge i utlandet, der deres midlertidige tillatelse er utløpt uten å ha blitt fornyet, eller der de ikke fyller vilkårene for en ny tillatelse.

Selv om dette er krevende saker og norske myndigheter i mange tilfeller ikke får til en løsning, klarer allikevel norske myndigheter å bistå utsatte med retur til Norge i en god del saker. I disse sakene har Kompetanseteamet ofte en koordinerende rolle opp mot hjelpeapparatet i Norge.

Kompetanseteamet kontakter instanser som politi, krisesenter, barneverntjeneste og NAV, slik at aktuelle instanser er på plass i saker der personene får bistand til retur til Norge.

5.3 Refusjonsordningen

Kompetanseteamet forvalter refusjonsordningen regulert i rundskriv G F-02-18 - [Utgifter til hjemreise til Norge ved negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse](#).

Hvis den utsatte befinner seg i utlandet og ikke har mulighet til å dekke reisekostnadene for retur til Norge selv, kan utenriksstasjonen på vegne av vedkommende søke om å få dekket hjemreisen gjennom refusjonsordningen (se punkt 1.1 om Kompetanseteamets mandat).

Kompetanseteamet innvilget refusjon i 21 enkeltsaker i 2018. Sakene gjaldt fire mødre med til sammen åtte barn, fem kvinner over 18 år og fire menn over 18 år. I 2017 ble refusjon innvilget i 14 enkeltsaker som gjaldt fire mødre med til sammen syv barn samt to kvinner og en mann over 18 år. Det har altså vært en økning i antall refusjonssaker i 2018.

I september 2018 ble rundskrivet som regulerer refusjonsordningen endret. Den viktigste endringen var at ordningen nå også gjelder for medfølgende barn, søsken, foreldre eller andre personer som befinner seg i utlandet sammen med den utsatte og som kan være i fare på grunn av den utsattes situasjon. Rundskrivet gir også en nærmere presisering av hva som kan dekkes⁶. Samtidig ble den øvrige begrensningen på hvor mye penger som kunne benyttes til denne ordningen opphevet. Fra ordningen ble innført har den årlige beløpsgrensen vært NOK 100 000,-. Fra september 2018 gjelder ingen øvre beløpsgrense.

⁶ Endringen kom som en følge av et behov for å dekke mindre kostnader knyttet til retur, men som var annet enn reisekostnader, for eksempel kostnader knyttet til utstedelse av nødpass

Hvor mange som får dekket returreise til Norge hvert år avhenger av hvilke saker utenrikstjenesten og Kompetanseteamet får. En endring fra år til år kan dermed være noe tilfeldig. Det er derfor vanskelig å si om økning i antall refusjonssaker i 2018 skyldes endring i refusjonsordningen eller andre forhold.

6

Saker med tilknytning til utlendings- forvaltningen (utlendingssaker)

Kompetanseteamet ble kontaktet for råd og veiledning i totalt 127 utlendingssaker i 2018, noe som utgjør 21 % av alle saker. Det er en nedgang fra 2017 hvor Kompetanseteamet ble kontaktet om 169 utlendingssaker (30 % av alle saker).

Av 127 utlendingssaker var 110 saker (87 %) knyttet til familieinnvandring og andre oppholdssaker, og 17 saker (13 %) gjaldt søknader om beskyttelse (asyl). Andelen saker knyttet til beskyttelse ligger på samme nivå som i 2017, men utgjør en betydelig nedgang fra 2016. Det er flere mulige årsaker til at det er få saker knyttet til beskyttelse (asyl) i 2018:

- Lave asylankomster i 2018 (2655 personer søkte om beskyttelse i 2018), mot 3546 i 2017 og 3460 i 2016
- Færre beboere i asylmottak ved utgangen av 2018 (3619 personer i 2018) mot 5108 i 2017 og 13 451 i 2016

Det fremstår derfor som naturlig at Kompetanseteamet fikk få saker knyttet til søknader om beskyttelse sett hen til ankomstene og hvor mange som bodde i mottakene i 2018.

Det har også vært en nedgang i antall saker knyttet til familieinnvandring og andre oppholdsgrunnlag i 2018 (110 saker) sammenlignet med 2017 (144 saker). Antall utlendingssaker er samlet sett på nivå med 2015 (120 saker).

6.1 Færre saker fra UDI

I 2018 kontaktet UDI Kompetanseteamet i 81 saker. Dette utgjør i underkant av 14 % av alle sakene til Kompetanseteamet og er en nedgang fra 2017 hvor UDI tok kontakt i 113 saker (20 % av alle sakene). Nedgangen kan ha flere årsaker. Kompetanseheving innad i UDI, slik at saksbehandlere i større grad er i stand til å håndtere aktuelle saker uten særskilt veiledning kan være en forklaring. I tillegg kan lave ankomster være en forklaring på færre henvendelser i beskyttelsessaker. Det er ikke bare UDI som tar kontakt i utlendingssakene. Politiet, barneverntjenesten, ambassadene og andre tar også kontakt for råd og veiledning.

6.2 Endringer i mishandlingsbestemmelsen i utlendingsloven

I 2018 ble mishandlingsbestemmelsen (§ 53) i utlendingsloven endret. Bestemmelsen innebærer at personer som har kommet på familieinnvandring med ektefelle eller samboer kan få oppholdstillatelse på selvstendig grunnlag dersom de har vært utsatt for mishandling i samlivet. Tidligere var bestemmelsen avgrenset til å kun omfatte mishandling fra ektefelle/samboer. I 2018 ble den utvidet til å også omfatte mishandling fra andre medlemmer av husstanden eller svigerfamilien. Kompetanseteamet har sett flere tilfeller hvor ektefellen har forholdt seg passiv, men hvor svigerfamilien eller andre i husstanden har utøvd vold mot ektefellen. Endringen innebærer et styrket rettsvern for denne gruppen voldsutsatte.

Med endringen i § 53 ble det også forskriftsfestet at det er unntak fra kravet til selvforsørgelse⁷ i sakene hvor man får fortsatt opphold på bakgrunn av mishandling. Det ble også et styrket rettsvern til personer som har kommet på familieinnvandring etter EØS-regelverket og som har vært utsatt for mishandling. Der har det tidligere vært krav om selvforsørgelse. Dette er nå endret slik at også denne gruppen av voldsutsatte kan få en oppholdstillatelse etter § 53 og dermed unntak fra kravet om selvforsørgelse.

⁷Utlendingsforskriften § 10-8 fjerde ledd bokstav f

7

NAV

Opplysning, råd og veiledning er en av kjerneoppgavene i NAV-kontoret. NAV skal ved denne tjenesten bidra til å løse eller forebygge sosiale problemer. Tjenesten omfatter alt fra enklere veiledning for å kunne håndtere hverdagen til faglig kvalifiserte råd og familieoppfølging. Denne tjenesten er viktig i NAV-kontorets daglige arbeid.

Det er få henvendelser til kompetanseteamet fra NAV sammenlignet med andre instanser, som for eksempel den kommunale barneverntjenesten. Det er vanskelig å se hva som er årsaken til at det er så få henvendelser. En del saker tror vi løses lokalt. Det er likevel grunn til å tro at det flere steder er manglende fenomenforståelse og kunnskap som gjør at saker om tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll ikke avdekkes. Kompetanseteamet ser derfor behov for kunnskapsoppdatering på bred basis i NAV.

8

Sekundærflytting og rebosetting

I 2018 bidro IMDis representant med veiledning i 46 saker. Disse sakene dreier seg hovedsakelig om flyktninger og familiegjenforente med disse som er deltakere i introduksjonsprogram (mellom 18--54 år), samt enslige mindreårige under 18 år, som er utsatt for negativ sosial kontroll, trusler om vold og/eller frihetsberøvelse.

Sekundærflytting⁸ er definert som flytting av en flyktning fra en kommune til en annen mens flyktningen fremdeles er i introduksjonsprogram. Begrepet er knyttet til introduksjonsloven⁹ siden denne legger som premiss at en flyktning i hovedsak skal oppholde seg i samme kommune under hele sitt introduksjonsprogram. Bosettingen skal være styrt og spredt og det er frivillig for kommunene å bosette flyktninger.

Hovedutfordringen i slike saker er at personer som har fått en politivurdering av beskyttelsesbehov, må avvente kommunens vurdering av bosettingen. Introduksjonsloven og frivillighetsprinsippet ligger til grunn ved bosetting, slik at det er kommunene som selv bestemmer hvilke flyktninger de tar imot. IMDis rolle er å legge til rette for at ventetiden i disse sakene blir redusert, slik at flytting til et trygt sted kan skje så fort som mulig. Dette innebærer å legge til rette for kommunikasjon mellom kommunene om blant annet rettferdig fordeling av integreringstilskudd, og at eventuelle tiltak som er knyttet til flyktningen følger personen til ny kommune.

En annen problemstilling knyttet til flytting mellom kommuner er at deltakerens rettigheter til introduksjonsprogrammet ikke lengre gjelder. Dette betyr at det er valgfritt for den nye kommune å eventuelt tilby introduksjonsprogrammet og økonomiske ytelser og veiledningsbistand.

Rebosetting innebærer at en person, med offentlig hjelp, bosettes på nytt i en ny kommune, flyttes fra den opprinnelige bosettingskommunen og utløser integreringstilskudd på nytt. I utgangspunktet er det ikke anledning til å tildele bosettingskommune på nytt, så en rebosetting skal kun skje i helt spesielle tilfeller. I noen særskilte enkeltsaker hvor det er fare for liv og helse kan rebosetting vurderes. Dette må i så fall være dokumentert av offentlige myndigheter som politi (sikkerhetsvurdering som tydelig sier at personen vil være i livsfare og at det ikke finnes andre løsninger) eller helse (behov for livsnødvendig behandling bekreftet av sykehus/spesialisthelsetjeneste/medisinsk sakkyndig. Dette betyr at rebosettingssaker kan ta lengre tid å løse enn det som er ønskelig for den enkelte utsatte.

⁸Se SSB rapport 2017/18 «Monitor for sekundærflytting» s. 11

⁹ <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2003-07-04-80>

9

Nasjonalt bo- og støttetilbud for unge utsatt for tvangsekteskap og æresrelatert vold

Kompetanseteamet koordinerer og tildeler plasser i det nasjonale bo- og støttetilbudet for personer over 18 år som er utsatt for tvangsekteskap, æresrelatert vold og negativ sosial kontroll (heretter kalt botilbudet). Botilbudet har 22 plasser fordelt på fem ulike kommuner i Norge. Botilbudet består av kollektiv og leiligheter, og kan ta imot enslige, foreldre med barn og par. Før tildeling av plass vurderes behovet for botilbud ut fra sikkerhetshensyn, behovet for oppfølging og egnethet for å bo i botilbudet.

9.1 Nøkkeltall for 2018

- 33 personer flyttet inn i botilbudet i 2018.
- Av beboerne var det 26 kvinner, fire menn og tre barn (gutter).
- Det ble plassert tre par.
- Det ble plassert to mødre med barn.
- Fire kvinner flyttet inn i botilbudet etter å ha fått bistand til å returnere fra ufrivillig opphold i utlandet.
- Beboerne hadde bakgrunn fra ni ulike land. De fleste hadde bakgrunn fra Afghanistan, Irak, Syria, Somalia og Pakistan.

9.2 Plasseringer i 2018

33 personer ble plassert i botilbudet i 2018. Gjennomsnittsalder på de voksne beboerne i botilbudet var ca. 20 år. Det ble plassert 26 kvinner i alt og fire menn. Av disse var det tre par som ble plassert i botilbudet. Det var to mødre som ble plassert sammen med sine barn (tre gutter). Når det gjelder personene som ble tildelt plass i botilbudet, så kom henvendelsene i all hovedsak fra krisesentrene (11 saker) og fra politiet (seks saker). Fire personer som ble tildelt plass kom fra utlandet til krisesenter i Norge. Det er i disse sakene norske utenriksstasjoner/integreringsrådgiver som først kom i kontakt med kompetanseteamet. I to saker tok den voldsutsatte selv kontakt med Kompetanseteamet. I de resterende plasseringene kom henvendelsene fra frivillige organisasjoner, minoritetsrådgiver, flyktningetjenesten, barnevernstjenesten og helsesøster.

9.2.1 Voldserfaringer

De fleste som er plassert i botilbudet ønsker et trygt sted å bo på grunn av trusler og vold fra foreldre, familie eller ektefelle. I noen tilfeller har hovedbekymringen vært tvangsekteskap/frykt for tvangsekteskap. I de fleste sakene har negativ sosial kontroll fra familie/ektefelle vært en utfordring.

Noen av beboerne har før de ble 18 år vært i kontakt med barnevernstjenesten eller andre i hjelpeapparatet, mens noen har levd med vold og negativ sosial kontroll i lang tid uten å tørre å be om hjelp av frykt for represalier fra familie/ektefelle.

9.2.2 Psykisk helse

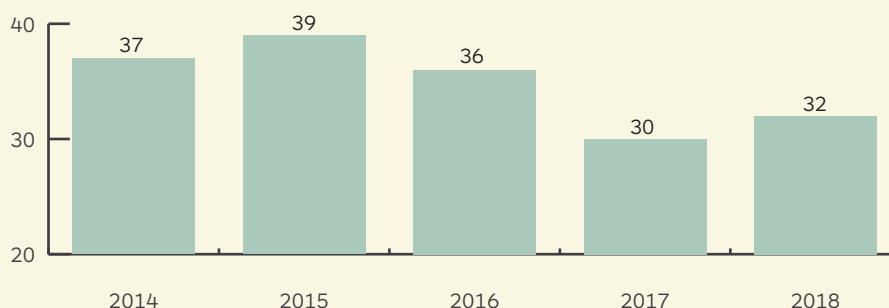
Flere av de som plasseres i botilbudet sliter med dårlig psykisk helse. Det kan for eksempel være utfordringer med angst, depresjon, selvsikading og selvmordstanker. De fleste har ikke tidligere fått helsehjelp knyttet til disse utfordringene, men ønsker samtaler med psykolog eller familieterapeut både mens de er i botilbudet og etter. Nesten alle botilbudene har i dag etablert et samarbeid med familievernkontoret lokalt med samtaletilbud for beboere som ønsker dette.

9.3 Om botid

Som følge av utviklingsarbeidet knyttet til botilbudet i 2015-2017, ble maksimal botid utvidet fra 6 til 9 måneder i 2017. For de som flytter ut før 9 måneder er gått, er det mulig med noe miljøterapeutisk oppfølging fra ansatte i botilbudet også etter utflytting, innenfor de 9 månedene. Dersom tidligere beboere i botilbudet får oppfølging i annen bolig, kan botilbudet bestemme om de har kapasitet til samtidig å ta imot ny beboer. Manglende inntekter hvis bolig i botilbudet står ledig mens personer følges opp utenfor boligen, kan imidlertid være en årsak til at botilbudet ønsker at nye flytter inn så raskt som mulig når bolig blir ledig.

Resultatet av utvidet botid har generelt sett vært at flere beboere bor lengre i botilbudet enn da maks botid var 6 mnd. At flere bor fra 6-9 måneder i botilbudet, påvirker antall plasseringer pr år, som er noe lavere de to siste årene enn tidligere år.

Antall plasserte pr. år

Til tross for at antall plasseringer har gått ned er antall personer som vurderes for plassering ganske stabilt. I 2018 har det vært ca. 71 personer som har vært vurdert for botilbudet. Av de 38 personene som ikke ble plassert var det bare to personer som ble regnet som uegnet for botilbudet. 13 personer som er vurdert for plassering i 2018 blir muligens plassert i 2019. De resterende sakene som ikke førte til plassering gjelder personer som enten valgte å ikke flytte fra/eller flyttet tilbake til familie/ektefelle, og personer som på egenhånd flyttet i annen bolig. Det er ulike faktorer som kan påvirke at noen velger å flytte på egenhånd: lang ventetid på trusselvurdering, ønske om ikke å involvere politiet og regler knyttet til det å bo i bolig på skjult adresse.

9.4 Fagsamling

Buudir har ansvaret for å arrangere årlige fagsamlinger for ansatte i bo- og støttetilbudet. Fagsamlingen ble i 2018 slått sammen med fagkonferansen «Sikkerhet gjennom familiearbeid – i saker som omhandler æresrelatert vold» (10. desember 2019), som ble arrangert av Buudir og Enerhaugen familievernkontor. I tillegg til ansatte i botilbudet og samarbeidspartnere i politiet, så ble også familievernkontorene i kommuner som har botilbud invitert. På fagkonferansen presenterte Farwha Nielsen sin metode; «tverrkulturell konfliktmegling», og Pia Aursand fra Enerhaugen familievernkontor og Linda Børseth fra Stovner politistasjon presenterte familiearbeidet som drives i samarbeidsprosjektet.

På fagsamlingen 11. desember 2018 ble ansatte i botilbudet og botilbudets/Kompetanseteamets samarbeidspartnere i politiet invitert, og tema var samarbeid om beboeres sikkerhet. Diskusjonene viste at det er noe ulik praksis mellom de ulike politidistriktene, samt variasjoner rundt sikkerhetsarbeidet med beboere. Det ble drøftet hvorvidt krav om anmeldelse/offentlig påtale er nødvendig for at politiet skal foreta en trusselvurdering etter anmodning fra Kompetanseteamet, og ulike meninger og praksis viste seg å være gjeldende i de ulike politidistriktene. I Kompetanseteamets møte med voldsutsatte er det mange som uttrykker at de ikke ønsker at familien skal straffes, at dette vil gi dem økt skyldfølelse og at de frykter et høyere trusselnivå. Det ble fra noen av botilbudene og fra Kompetanseteamet belyst hvordan en etterforskning og rettsak mot den utsattes familie, kan være imot den utsattes ønske og oppleves som en stor påkjenning. En ekstra påkjenning vil det igjen kunne være dersom saken deretter henlegges. Et spørsmål er også hvorvidt en anmeldelse/offentlig påtale vil kunne påvirke en eventuell mulighet for familiearbeid og eventuelle resultater av et slikt arbeid.

10

Sikkerhetsarbeid i møtet med utsatte

I saker som gjelder tvangsekteskap og æresrelatert vold vil sikkerhet alltid være et viktig fokus enten den utsatte er over eller under 18 år. Det er flere instanser som jobber for å sikre den utsatte, og tverretattlig samarbeid i saken er viktig.

Politiet er en svært viktig aktør i Kompetanseteamets saker. Politiet er en av Kompetanseteamets viktigste samarbeidspartnere, og en instans som teamet ofte henviser til i veiledningen av andre instanser. I saker der Kompetanseteamet tildeler plass i bo- og støttetilbudet for utsatte over 18 år, er Kompetanseteamet avhengig av politiets trusselvurdering og vurdering av sikkerhetstiltak, for så godt som mulig å sørge for en trygg plassering. I en akutt fase, der den utsatte ikke kan bo hjemme, anbefaler Kompetanseteamet midlertidig opphold på krisesenter.

Når den utsatte er under 18 år, er barneverntjenesten blant de som skal sørge for trygghet for barn som opplever tvangsekteskap og/ellers æresrelatert vold. I voldssaker der barneverntjenesten vurderer plassering utenfor hjemmet og eventuelt sperret adresse, skal det alltid gjøres en barnevernfaglig vurdering av om politiet bør involveres for å vurdere risiko- og trusselnivå. Dersom barnets beste tilsier at man ikke kontakter politiet, bør dette begrunnes og dokumenteres på saken.

Politiets rolle i arbeidet med vold

Politiets hovedoppgaver er å sikre trygghet, forebygge og forhindre straffbare forhold samt å etterforske lovbrudd. I arbeidet med å sikre trygghet, står utarbeidelse av trusselvurdering og iverksettelse av sikkerhetstiltak sentralt.

I saker som omhandler tvangsekteskap, æresrelatert vold og negativ sosial kontroll har politiet i stor grad tatt i bruk standardiserte risikovurderingsverktøy som en del av trusselanalysearbeidet. Gode verktøy samt god fenomenforståelse er avgjørende når politiet skal utarbeide en god trusselvurdering/risikovurdering.

Politireformen skal blant annet resultere i en styrking av fagmiljøene i politiet. Kompetanseteamets erfaring er imidlertid at fagmiljøene i politidistriktene er ulikt organisert. Mens flere politidistrikt har egne samlede trusselgrupper, er det andre som har lagt ansvaret for trusselvurdering ut til lokale politistasjoner som i noen tilfeller har liten kompetanse på feltet. Kompetanseteamets ser en stor fordel ved at hvert politidistriktene har en egen trusselgruppe med kompetanse på tvangsekteskap og æresrelatert vold som vurderer trusselnivå og sikkerhetstiltak.

10.1 Krisesentrene

Krisesentrene skal gi et trygt, midlertidig og gratis botilbud til personer som blir utsatt for vold i nære relasjoner. Gjennom lang erfaring har krisesentrene fått særlig kompetanse på å gi beskyttelse, sikkerhet, samt råd og veiledning til kvinner, menn og barn som er utsatt for vold i nære relasjoner. Noen av brukerne av krisesentrene er personer utsatt for tvangsekteskap, æresrelatert vold og negativ sosial kontroll.

Kompetanseteamet har nært samarbeid med krisesentrene i saker som gjelder volds- og trusselutsatte over 18 år. Kompetanseteamet henviser personer med behov for beskyttelse til krise-

sentrene, og krisesentrene henviser brukere som kan være aktuelle for bo- og støttetilbudet til Kompetanseteamet. I 2018 kontaktet krisesentrene Kompetanseteamet om 33 nye saker.

En utfordring i samarbeidet er at noen krisesentre opplever sakene som henvises fra Kompetanseteamet som en belastning. I tilfeller der de utsatte må vente i lang tid på politiets trusselvurdering og plassering i botilbudet, må de ofte oppholde seg på krisesenteret i lenger tid enn mange andre brukere. Kompetanseteamet erfarer til tider at det kan være vanskelig å få plass til brukere som venter på botilbud på enkelte krisesentre, det gjelder særlig i tilfeller der den utsatte i utgangspunktet tilhører en annen kommune. Kompetanseteamet får også tilbakemeldinger på at dette er brukere som kan trenge mer og tettere oppfølging enn det krisesentrene har kapasitet til å tilby.

10.2 Botilbudet og beboeres sikkerhet

Politiet er en svært viktig aktør i arbeidet med bo- og støttetilbudet, da det i botilbudet er et stort fokus på sikkerhet. Alle plassene i botilbudet er sikkerhetsklarert av politiet. I tillegg til plassering i sikkerhetsklarerte boliger, vurderer politiet sikkerhetstiltak som besøksforbud, skjerming av adresse i folkeregisteret, navnendring, voldsalarm og annet. Alle beboere skal ved behov ha en politikontakt. I tillegg jobbes det fra botilbudets side mye med hvordan beboeren selv kan sørge for bedre sikkerhet for seg selv.

Politiet skal i alle saker som er aktuelle for botilbudet, vurdere behov for trusselvurdering/risikovurdering. I de aller fleste tilfellene vil trusselvurdering/risikovurdering stå sentralt i Kompetanseteamets vurdering av behov for plassering og hvor personen kan bo. I noen få tilfeller er det behovet for miljøterapeutisk oppfølging som veier tyngst når behov for plass i botilbudet bestemmes.

Trusselnivået i sakene varierer. Blant plasseringene er det alt fra høyrisikosaker til saker der trusselnivået ikke er så høyt etter flytting, men der en plassering og oppfølging kan forebygge at personen vender tilbake til en voldssituasjon i familie eller hos ektefelle (og eventuelt forverret hjemmesituasjon som følge av flytting fra familie/ektefelle).

Ved relokalisering til annet politidistrikt, vil det i de aller fleste tilfeller være behov for politiets vurdering av risiko/trusselbildet, samt politimesteravtale mellom politidistriktene. Dette er som oftest en betingelse når et nytt politidistrikt skal ta imot en trusselutsatt. I praksis betyr dette at mange må vente på at politiet ferdigstiller en trusselvurdering/risikovurdering, før de kan plasseres i botilbudet. Dette kan ta forholdsvis lang tid. I 2018 har ferdigstillelse av trusselvurderinger i en sak som regel tatt mellom 1 -3 mnd. Saker der Kompetanseteamet ber om trusselvurdering er ofte akutte trusselsaker. Kompetanseteamet mener at i slike saker bør en trusselvurdering ikke ta mer enn maksimalt fire uker.

Politiets tidsbruk til utarbeidelsen av en trusselvurdering varierer mellom de ulike politi-

distriktene. I påvente av trusselvurdering bor de fleste på krisesenter, mens noen bor hjemme. Lang ventetid for personer som venter på botilbud kan ha uheldige konsekvenser både for personene som venter og for botilbudet:

- I påvente av plass i botilbudet er det mange som får opphold i skolegang/arbeid. Botiden på krisesenteret kan bli en periode da alt står på vent, og personene opplever å ikke få startet livet de ønsker.
- Ventetiden kan være en stor belastning med tanke på psykiske helse. Det å ikke ha rutiner, skole, jobb, aktiviteter kan føre til mye ledig tid uten noe å gjøre. Mange som venter på trusselvurdering og plass i botilbudet ytrer behov for samtaler med psykolog/terapeut. Nødvendig behandling/terapi blir satt på vent, fordi bosituasjonen på krisesenteret kun er midlertidig.
- Lang ventetid har i flere tilfeller ført til at personer, som i utgangspunktet har ønsket et botilbud og som er vurdert å være i målgruppen, velger å flytte på egenhånd uten sikkerhetstiltak eller flytter tilbake til foreldre/familien/ektefelle. Dette kan ha uheldige konsekvenser med tanke på personens sikkerhet.
- Lang ventetid kan være uheldig med tanke på personers tillit til hjelpeapparatet. Mange som Kompetanseteamet kommer i kontakt med har i utgangspunktet høy terskel for å be om hjelp fra det offentlige. Når disse endelig ber om hjelp er det uheldig at det tar lang tid før de får hjelpen de trenger.
- Dersom det er ledig plass i botilbudet, men plasseringen må avvente på ferdigstilling av trusselvurdering og avtale mellom politidistriktene, vil leilighetene «holdes av» i påvente av trusselvurdering. Dette innebærer tapte husleieinntekter for plassen mens «den står ledig»/holdes av. Samtidig kan det være venteliste med personer som trenger plass i botilbudet.

10.4 Familiearbeid og sikkerhetsarbeid

Erfaring viser at mange som plasseres i botilbudet ønsker å komme i kontakt med familien eller med noen i familien før eller siden. Noen velger også å flytte hjem til familien etter å ha bodd i botilbudet. For at det skal være mulighet for en trygg kontakt med familien etter hvert, anbefaler Kompetanseteamet at muligheten for og ønske om familiearbeid vurderes (Med familiearbeid mener vi her et arbeid med foreldre/ektefelle eller andre viktige personer i familien, mens det voldsutsatt bor utenfor familien og er i sikkerhet). Rapporten «Sikkerhets- og familiearbeid» (KUN 2016:3) bekrefter også behovet for et slikt familiearbeid mens den voldsutsatte er i sikkerhet (i botilbudet), slik at sikkerhetsnivået forbedres før personen gjenopptar kontakten med familiemedlemmer.

Enerhaugen familievernkontor og Stovner politistasjon har siden 2017 drevet et samarbeidsprosjekt der familiearbeid prøves ut i saker der en person har fått hjelp til sikret bolig og andre polisieære tiltak pga. æresrelatert vold/tvangsekteskap. Metoden «Tverrkulturell konfliktmegling» som brukes er utviklet av Farwha Nielsen ¹⁰. Målet med familiearbeidet er blant annet sikkerhet for personen saken gjelder, samt forebygging av tvangsekteskap, æresrelatert vold og trusler.

Samarbeidsprosjektet er forankret i Regjeringens handlingsplan mot negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse (tiltak 24 c), og følgeevalueres av NOVA.

Når Kompetanseteamet kartlegger den voldsutsattes situasjon som ledd i vurderingen om egnethet og behov for botilbud, stilles det spørsmål om personens tanker rundt kontakt med familien i fremtiden. Erfaring fra samtaler med de utsatte viser at behovet for familiearbeid er stort. Mange ønsker kontakt med familien etter en tid. Ressursene til samarbeidsprosjektet er begrensede (50 % stilling fra familievernet) og ingen øremerkede stillinger hos politiet. Dette betyr at det er begrenset kapasitet til å arbeide med familier, sammenlignet med behovet Kompetanseteamet opplever.

Kompetanseteamet anbefaler øremerkede ressurser i politiet til dette arbeidet og økte ressurser til familievernet. Kompetanseteamet anbefaler også at arbeidet utvikles til å involvere andre politidistrikt og andre familievernkontor.

10.5 Barn og sikkerhet

Barneverntjenesten har et selvstendig ansvar for barnets sikkerhet. Barnevernloven (bvl.) skal sikre at barn og unge som lever under forhold som kan skade deres helse og utvikling, får nødvendig hjelp, omsorg og beskyttelse til rett tid, jf. formålsbestemmelsen i § 1-1. Barnets beste, som må vurderes i hver enkelt sak, skal være det grunnleggende hensynet i vurderingen av hvilke tiltak som skal iverksettes jf. bvl. § 4-1.

10.5.1 Sikkerhetsvurderinger i barnevernssaker

I saker med æresrelatert vold kreves ofte sikkerhetstiltak ved akutt plassering for å beskytte barnet. Bvl. § 4-6 tredje ledd jfr. § 4-19 gir barneverntjenesten mulighet til å treffe midlertidige vedtak ved akutt plassering for ytterligere å beskytte barn fra vold. Til forskjell fra politiets sikkerhetsarbeid for personer over 18 år har barneverntjenesten ikke enhetlige kriterier for når skjult adresse eller samværsnekt skal brukes i slike situasjoner. Kompetanseteamet erfarer at dette er problematisk fordi viktige vurderinger overlates til den enkelte saksbehandler, og dermed tilfeldigheter og den enkeltes kunnskap om æresrelatert vold.

Noen saksbehandlere i barneverntjenesten har behov for veiledning om forholdet mellom skjult adresse etter bvl. § 4-19, og fortrolig adresse eller strengt fortrolig adresse forankret i beskyttelsesinstruksen § 4. Fortrolig adresse, tidligere kalt kode 7, medfører at adressen holdes

¹⁰ Farwha Nielsen har utviklet en spesifikk metode for tverrkulturell konfliktmekling og dialog, beskrevet i boken "Tverrkulturell konfliktmekling – familiekonflikter blandt etniske minoritetsborgere"

skjult for private personer. Strengt fortrolig adresse, tidligere kalt kode 6, medfører at adressen holdes hemmelig for alle med unntak av enkelte autoriserte personer i Skattedirektoratet. Skjult adresse, etter vedtak fra fylkesnemnda jf bvl. § 4-19 andre ledd, er en forutsetning for at barnet skal kunne innvilges fortrolig eller strengt fortrolig adresse i folkeregisteret. Når vedtaket fra fylkesnemnda foreligger må barneverntjenesten fylle ut et skjema og sende det til folkeregisteret. Folkeregisteret forholder seg til denne meldingen, og gjør ingen etterfølgende kontroll av grunnlaget. Det anbefales derfor at barneverntjenesten samarbeider med politiet tidlig i saken om vurderingen av nødvendige sikkerhetstiltak.

10.5.2 Samarbeid mellom politi og barneverntjeneste i voldssaker

Kompetanseteamet erfarer at graden av samarbeid mellom politiet og barneverntjenestene varierer mye. Det anbefales at barneverntjenesten alltid kontakter politiet ved behov for trusselvurdering, og at de utarbeider sikkerhetsplaner i samarbeid med politiet. Mange barneverntjenester som kontakter politiet med anmodning om trusselvurdering eller med en anmeldelse opplever at politiets arbeid tar lang tid, og det kan oppstå usikkerhet om barneverntjenestens handlingsrom. Kompetanseteamet erfarer at det hender at barneverntjenesten legger saken på is mens politiet foretar sine undersøkelser, med det resultat at barnet fortsetter å leve hjemme med vold. Det er viktig å være klar over at barneverntjenesten har et selvstendig ansvar for barnets sikkerhet, og må igangsette nødvendige tiltak for å ivareta barnets beste.

Retningslinjene for samarbeid mellom politi og barneverntjenesten ved bekymring om vold i nære relasjoner er et tiltak for å imøtekomme behovet for et tettere samarbeid mellom de to forvaltningsorganene, og er i skrivende stund under revidering etter høringen. Retningslinjene presiserer at både barneverntjenesten og politiet har et ansvar for barnets sikkerhet, og beskriver hvordan instansene kan ivareta sine oppgaver til det beste for både barnets behov for hjelp og beskyttelse, og en eventuell strafferettslig forfølgelse. Retningslinjene omtaler blant annet politiets og barneverntjenestens ulike roller og oppgaver, mulighetene for informasjonsdeling og viktigheten av å etablere en samarbeidsavtale. Barnehusenes mandat, muligheter og begrensninger omtales også.

Når barneverntjenesten mottar en melding om vold eller overgrep skal det alltid gjøres en barnevernfaglig vurdering av om forholdet bør anmeldes. Når det anses å være nødvendig for å fremme barneverntjenestens oppgaver, eksempelvis når det anses å være behov for å gjøre en trusselvurdering eller utarbeide sikkerhetsplaner, må det sterke motargumenter til for å ikke inngi en anmeldelse. Avgjørelsen må begrunnes og dokumenteres på saken. Det skal alltid være en lav terskel for å drøfte saken anonymt med politiet. Opplysninger som ellers er undergitt taushetsplikt kan gis til politiet dersom det er nødvendig for å fremme barneverntjenestens oppgaver. Dette vil gjelde når det anses å være behov for trusselvurderinger eller utarbeide sikkerhetsplaner. Når politiet mottar slike opplysninger åpnes det imidlertid for offentlig påtale. Det betyr at politiet selv kan anmelde saken, basert på egne vurderinger.

10.5.3 Vurderinger knyttet til negativ sosial kontroll

Mange av sakene Kompetanseteamet mottar fra barneverntjenesten omhandler vurderinger knyttet til negativ sosial kontroll. Det gjelder særlig vurderinger knyttet til terskelen for akutt-

plassering på dette grunnlag. En typisk sak kan være at en jente på 16 år blir sett sammen med en gutt, hvorpå familien iverksetter kontrolltiltak i form av midlertidig husarrest, beslaglegger telefon, legger ned forbud mot internettbruk og kontakt med venner. Jenta kalles også for «hore». Er det grunnlag for å akuttplassere ungdommen? I noen saker ønsker personen det gjelder seg bort fra familien, i andre saker ikke. Hvor stor vekt skal personens egne ønsker tillegges? Troverdighetsvurderingene i slike saker kan være vanskelige ikke bare fordi ungdommene ofte endrer forklaring. Foreldre og ungdommen har ofte ulike versjoner av hva som har skjedd. Foreldre kan dessuten være tilsynelatende samarbeidsvillige den første tiden etter en akuttplassering, noe som i enkelte saker kan forklares med behovet for å forhindre et ærestap ved å få ungdommen hjem før familie og nettverk får kjennskap til plasseringen¹¹. Ved vanskelige troverdighetsvurderinger anbefales det å innhente opplysninger fra andre kilder enn familien, som eksempelvis fra skoleansatte.

Kompetanseteamet erfarer at selv om vilkårene om at barnet vil bli «vesentlig skadelidende ved å forbli i hjemmet» jfr. bvl. § 4-6 annet ledd, etter Kompetanseteamets vurdering er oppfylt, så er mange barneverntjenester tilbakeholdne med å plassere ungdommer utsatt for negativ sosial kontroll. Dette gjelder også etter at mindre inngripende tiltak som veiledning har vært prøvd, og når ungdommen selv uttrykker et sterkt ønske om å flytte. Barnets rett til medvirkning er forankret i bvl. § 1-6 og er tett knyttet til hensynet til barnets beste i bvl. § 4-1.

Kompetanseteamet erfarer at når en ungdom fra en kollektivistisk familie som er opptatt av ære uttrykker nødvendigheten av å flytte hjemmefra så er det grunn til å tillegge dette ønsket stor vekt. Ungdom, særlig jenter, som vokser opp i kollektivistiske familier er ofte oppdratt til å sette hensynet til andre foran egne behov. De vet at familien påføres et ærestap ved at de forteller sin historie og flytter. Ungdommene holder derfor ut i det lengste, til de ikke orker mer. Når de søker hjelp har mange drevet med selvska-
ding og ønsker ikke å leve mer. Det er derfor grunn til å tro på det ungdommene forteller. Negativ sosial kontroll er ofte bare toppen av isfjellet som gradvis vil avdekkes når ungdommen får nok tillit til å fortelle hele sin historie. FNs barnekomité, som tolker barnekonvensjonen, har understreket at barnets beste aldri kan tolkes kulturell relativistisk. Vold er like uakseptabelt og smertefullt uavhengig av kulturell bakgrunn¹².

Det er behov for en juridisk avklaring av når negativ sosial kontroll kan defineres som omsorgssvikt etter barnevernloven, straffbart etter straffeloven og et brudd på barnelovens bestemmelser om foreldreansvar og barns medbestemmelsesrett¹³. Dette er sentrale vurderinger som får store konsekvenser og som det råder stor usikkerhet om i hjelpeapparatet.

¹¹ Sårbarhet og styrke s. 72

¹² Barnekomiteens generelle kommentar nr. 14 punkt 57.

¹³ Anbefaling også fra Sårbarhet og styrke s. 146

10.5.4 Økt trusselnivå etter sak i fylkesnemnda om atferdsplassering

I noen saker kan ungdom ha så utagerende adferd/sterkt smerteuttrykk at en plassering etter bvl. § 4-24 (atferdsplassering) er nødvendig. Når foreldrene har foreldreansvaret i behold har de partsrettigheter i saken for fylkesnemnda. Kompetanseteamet erfarer at noen ungdommer frykter at de vil bli drept dersom foreldre får kunnskap om bakgrunnen for plasseringen, eksempelvis rus og prostitusjon, fordi slik atferd anses som ærekrenkende. Også saksbehandlere i barneverntjenesten har i enkelte saker uttrykt at de frykter for ungdommens sikkerhet.

Vi ser at barneverntjenesten løser disse sakene ved at politiet åpner etterforskning og dermed kan kreve tilbakeholdelse av informasjon i fylkesnemnda, eller ved å unngå å legge fram årsakene til plasseringen som kan anses som ærekrenkende. Problemet er at saken da kan svekkes fordi de virkelige årsakene til plasseringen ikke kan legges til grunn for plasseringen. Kompetanseteamet mener det er behov for å se nærmere på muligheten for å unndra opplysninger fra foreldre ved atferdsplasseringer dersom slike opplysninger kan medføre en fare for liv og helse.

10.5.5 Ivaretagelsen av sikkerheten til ungdommer som endrer forklaring og flytter hjem

Kompetanseteamet erfarer at ungdommer ofte endrer forklaring og flytter tilbake til familien etter en plassering. De har da i forkant ofte vært i kontakt med familiemedlemmer, som har utøvd press og spilt på deres dårlige samvittighet. Ungdommer som har vokst opp i kollektivistiske familier med en autoritær oppdragerstil er oppdratt til å adlyde, og til å sette andres behov først. Denne bakgrunnen kombinert med savn og ensomhet kan forklare hvorfor så mange ungdommer drar hjem ¹⁴.

De fleste får på ett eller annet tidspunkt kontakt med familien igjen. Det er viktig at denne kontakten håndteres på en god måte av barneverntjenestens omsorgspersoner for å minske risikoen for at ungdommen reiser hjem igjen for tidlig. Kompetanseteamet anbefaler videre å utvise tilbakeholdenhet med å tilrettelegge for samtaler mellom ungdommen og familien tidlig etter en plassering av hensyn til det psykiske presset ungdommen kan utsettes for. Barneverntjenesten bør videre være oppmerksomme på at ungdommer kan være særlig sårbare for nytt press fra familien når de fyller 18 år fordi familien vet at ungdommen da selv kan bestemme om de ønsker ettervern.¹⁵

Hvis ungdommen endrer forklaring og reiser hjem til familien anbefales det at barneverntjenesten enten utvider undersøkelsestiden jf. bvl. § 6-9 første ledd, eller følger opp med hjelpetiltak i form av samtaler med den unge. Hvis saken henlegges så bør det gjøres med bekymring slik at ny undersøkelse kan opprettes¹⁶. Dette må imidlertid vurderes konkret i hver enkelt sak. Det er uansett viktig å formidle til ungdommen at barneverntjenesten har en åpen dør, at det alltid er en vei tilbake. Da vil ofte ungdommen ta kontakt når saken igjen tilspisser seg.

¹⁴ Sårbarhet og styrke s.18

¹⁵ Sårbarhet og styrke s.88

¹⁶ Sårbarhet og styrke s. 9

10.5.6 **Streng sikkerhetstiltak kan utgjøre en sikkerhetsrisiko**

Streng sikkerhetstiltak kan være nødvendige, men de er også svært sosialt begrensende og psykisk krevende. Faren er at begrensningene kan oppleves som en forlengelse av ufriheten hjemme. Kompetanseteamet anbefaler derfor at streng sikkerhetstiltak kun benyttes i den grad de er nødvendige. Barneverntjenesten bør ha tett dialog med ungdommene for å forklare dem årsakene til sikkerhetstiltakene. Det er også viktig å arbeide for å bevisstgjøre ungdommen til å ivareta egen sikkerhet. Dette er særlig utfordrende for ungdommer som har blitt passet på av andre hele livet og som aldri har lært å ta ansvar for seg selv. Bokollektivet ved Oslo Krisesenter har lang erfaring med oppfølging av personer over 18 år som bryter med familien på grunn av æresrelatert vold og har utviklet metoder for å styrke ungdommene «fra lydighet til ansvarlighet». Metodene kan ha overføringsverdi til arbeid med bevisstgjøring av barn og unge i barneverntjenestens omsorg.¹⁷

10.5.7 **Dialog med familien som en del av sikkerhetsarbeidet**

Siden ungdommene ofte flytter hjem igjen anbefaler Kompetanseteamet at barneverntjenesten arbeider med familiene under plasseringen, og at dette arbeidet anses som en del av sikkerhetsarbeidet. Noen ungdommer kan være skeptiske til dialog med foreldre. Det er da viktig å forklare dem hensikten med dialogen. Hvis foreldre får informasjon om hvordan ungdommen har det så vil de kanskje unngå å ta kontakt og presse ungdommen til å reise hjem for tidlig. Veiledning til foreldre kan derfor være et viktig sikkerhetstiltak som kan gjøre det mulig å lempe på andre beskyttelsestiltak.¹⁸

For at veiledningen skal lykkes er det svært viktig at aktørene har god fenomenforståelse av ære og kollektivistiske og patriarkalske familier. Kompetanseteamet mener det er behov for mer kunnskap om hvilke aktører som brukes som veiledere i saker om æresrelatert vold, hvilken kunnskap de har og hvilke metoder som benyttes.

Prosjekt November og samarbeidet mellom Stovner politistasjon og Enerhaugen familievernkontor i Oslo er eksempler på vellykkede tverrfaglig samarbeid i offentlig regi for dialog med familien i saker hvor den utsatte er over 18 år¹⁹. Erfaringene fra disse prosjektene kan ha overføringsverdi til barneverntjenestens dialogarbeid med familier.

10.6 **Særskilt om sikkerhetsutfordringer i utenlandssaker**

Kompetanseteamet er kontaktpunkt for utenrikstjenesten i saker hvor norske borgere etterlates ufrivillig i utlandet og utsettes for tvangsekteskap, vold, frihetsberøvelse eller kjønnslemlestelse, og er ansvarlig for å koordinere kontakten med hjelpeapparatet i Norge. I disse sakene er situasjonen ofte akutt, og den utsatte kan være i fare også etter å ha returnert. Et typisk eksempel på en slik sak kan være en kvinne som har vært utsatt for vold fra ektefelle ved et ufrivillig

¹⁷ Første dag var jeg redd – men glad også: <http://www.oslokrisesenter.no/Publikasjoner/index.html>

¹⁸ Sårbarhet og styrke s. 101

¹⁹ <https://www.nrk.no/ostlandssendingen/nytt-familievold-prosjekt-har-hjulpet-rundt-200-familier-1.13375109>

utenlandsopphold, og mannen eller andre familiemedlemmer fortsetter å utgjøre en trussel for kvinnen når hun har ankommet Norge.

Kompetanseteamet må i slike saker ta viktige sikkerhetshensyn når vi planlegger hvordan den utsatte skal bli møtt på flyplassen i Norge og hvordan vi koordinerer med hjelpeapparatet om den videre oppfølgingen av vedkommende.

Så lenge den utsatte befinner seg i utlandet er det utenriktjenesten som er ansvarlig for å yte konsulær bistand i henhold til gjeldende regelverk. I saker hvor den utsatte er mindreårig, og der foreldre eller andre omsorgspersoner ikke er i stand til eller unnlater å ivareta omsorgen for barnet, eller det er mistanke om at en mindreårig kan være etterlatt, kan utenriksstasjonene i særlige tilfeller utstede pass uten foreldrenes samtykke og ellers bistå til at den mindreårige kan returnere til Norge. Hovedproblemet i disse sakene er ofte at den unge ikke klarer å komme seg til en norsk ambassade for å få bistand til hjemreisen og nytt pass. I noen saker forsøker familiemedlemmer aktivt å forhindre at den utsatte får hjelp til å returnere til Norge. Kompetanseteamet har erfart at familiemedlemmer har oppsøkt flyplass i utlandet ved avreise og i Norge ved ankomst i forsøk på å komme i kontakt med den utsatte. Ved slike tilfeller kan man risikere at den utsatte kan bli stoppet fra å reise, utsatt for vold, eller bortført før, under eller etter en reise. Det kan derfor være nødvendig å holde informasjon om reiseruten hemmelig.

Før ankomst til Norge gjør Kompetanseteamet avtale med grensepolitiet slik at den utsatte får bistand til å forlate flyet og flyplassen på sikker måte. Enkelte steder kan det være risiko knyttet til å benytte kollektiv transport eller drosje. Kompetanseteamet har erfart at drosjesjåfører har varslet familien til utsatte. Det er kun unntaksvis at politiet har kapasitet til å kjøre utsatte personer til et trygt sted, men Kompetanseteamet får allikevel ofte til avtaler med lokalt politi i alvorlige saker.

Mange har behov for beskyttelsestiltak (besøksforbud, voldsalarm etc.) og skjermet bolig i en periode etter retur til Norge. Personer under 18 år blir i slike tilfeller fulgt opp av barneverntjenesten. De over 18 år får tilbud om å bo på krisesenter inntil Kompetanseteamet får vurdert om personen kan tilbys plass i bo- og støttetilbudet som Kompetanseteamet koordinerer (se kapittel om bo- og støttetilbudet).

I saker der en/ flere i en familie har fått hjelp, kan risikoen for gjenværende søsken/barn øke. Familien kan i slike tilfelle føle seg vanæret, forrådt og utlevert ved at politiet eller andre offentlige hjelpeinstanser har blitt involvert i familiens indre anliggende. En konsekvens kan bli strengere negativ sosial kontroll og/eller represalier mot andre familiemedlemmer. Formålet kan være å forhindre at andre familiemedlemmer har kontakt med den som har brutt med familien. Det kan også være bekymring for at andre i familien skal gjøre det samme og selv forlate familien.

11

**Hvem tar kontakt med
Kompetanseteamet?**

De aller fleste saker til Kompetanseteamet kommer fra ansatte i førstelinjetjenestene. I 2018 er det den kommunale barneverntjenesten som har tatt kontakt med Kompetanseteamet i flest saker. Barneverntjenesten har søkt veiledning i 118²⁰ saker i 2018, mot 82 saker i 2017. Det har derimot vært en nedgang i saker fra UDI fra 113 enkeltsaker i 2017 til 81 saker i 2018. De siste tre årene har også privatpersoner tatt kontakt i økende grad. Henvendelsene kommer da enten fra den utsatte selv, eller deres venner og familie.

- Stor økning i saker fra den kommunale barneverntjenesten: Dette har medført at antallet saker om barn til kompetanseteamet har økt. Det kan også være at flere ansatte i barneverntjenesten kjenner til Kompetanseteamet på grunn av kompetansehevingstiltak rettet mot barneverntjenesten, medieomtale i saker knyttet til Kompetanseteamets mandat, og markedsføring av ny digital veileder for barneverntjenesten.
- Færre saker fra UDI: UDI har gjennom flere år vært den instansen som har henvendt seg om flest saker. I 2016 kom 27 % av alle saker til Kompetanseteamet fra UDI. I 2017 var tallet nede i 20 %. I 2018 kom 81 enkeltsaker fra UDI. Det tilsvarer 13,6 % av alle sakene til teamet og er en ytterligere nedgang. Nedgangen i antall saker kan skyldes færre saker knyttet til asylsaker grunnet lavere ankomster av asylsøkere til Norge og økt kompetanse i UDI, noe som minsker behovet for veiledning fra Kompetanseteamet i enkeltsaker, se punkt 6.1.
- Økning i saker fra utenriktjenesten: Det har vært en stor økning i saker fra utenriksstasjonene og Utenriksdepartementet (UD) gjennom de siste tre årene. I 2018 hadde teamet totalt 70 saker fra utenriktjenesten, mot 58 i 2017 og 28 i 2016. Utviklingen skyldes tett samarbeid mellom Kompetanseteamet, UD sentralt og integreringsrådgiverne på utenriksstasjonene.
- Nedgang i saker fra politi: I 2018 hadde teamet henvendelser som gjaldt 52 enkeltsaker fra politiet. Det er en nedgang sammenlignet 2017. Da mottok Kompetanseteamet 74 enkeltsaker fra politiet.
- Stor økning i saker fra privatpersoner: Det har vært en stor økning i saker fra privatpersoner. I 2018 tok den utsatte selv, vedkommandes familie eller venner kontakt i 42 saker. I 2017 var dette tallet 17. En forklaring på denne økningen kan være at Kompetanseteamets mandat ble revidert i mai 2018 og det ble slik i større grad synliggjort

²⁰ Av disse gjaldt 97 enkeltsaker barn under 18 år. 21 saker gjaldt unge over 18 år

²¹ *enkeltpersoner som er utsatt for tvangsekteskap, kjønnslemlestelse, æresrelatert vold og negativ sosial kontroll.

at enkeltpersoner er en målgruppe for teamets arbeid ²¹. Økningen kan også skyldes økt kunnskap om Kompetanseteamet og større handlingskompetanse hos utsatte personer som en følge av mange års målrettede holdnings-, påvirknings- og informasjonskampanjer fra det offentlige og fra frivillige organisasjoner.

- Økning i saker fra skolene: Det har vært en stor økning i antall saker fra skolene – særlig fra skolehelsetjenesten som har tatt kontakt i 20 enkeltsaker i 2018 mot 9 enkeltsaker i 2017. Saker fra minoritetsrådgiver er på omtrent samme nivå som i fjor, men saker fra andre ansatte ved skoler har økt fra 17 enkeltsaker i 2017 til 25 i 2018. Totalt har Kompetanseteamet mottatt 81 saker fra skolene i 2018 mot 60 i 2017.

Tabell 10: Antall saker fordelt etter instanser som tar kontakt

Hvem henvendte seg	2015 (Antall)	2016 (Antall)	2017 (Antall)	2018 (Antall)	2018 (prosent)
Kommunal barneverntjeneste	52	80	82	118	20
UDI	92	160	113	81	14
Politi	56	56	74	52	9
Utenriksstasjon med IR	23	25	22	44	7
MR	35	45	34	36	6
Krisesenter	31	38	28	33	6
Flyktningtjenesten	13	13	12	27	5
Skole	19	20	17	25	4
Personen selv	2	31	31	18	3
Skolehelsetjenesten	90	123	138	12	3
UD	8	23	25	10	3
Ukjent	0	0	11	19	3
Andre	14	28	17	18	3
Utsattes venner	3	4	2	18	3
Bufetat (barnevern)	4	6	6	11	2
Frivillige organisasjoner	12	17	26	10	2
NAV	16	5	11	7	1
Spesialisthelsetjenesten	3	2	4	6	1
Utenriksstasjon uten IR	0	2	16	6	1
Primærhelsetjenesten (ikke skole)	6	18	9	5	1
Utsattes familie	3	7	4	4	1
Utekontakt	0	0	3	4	1
Politiets utlendingsseksjon	0	12	13	3	0,5
IMDi	0	0	1	2	0,3
Voksenopplæring	0	1	0	2	0,3
Advokat	0	0	1	1	0,2
Asylmottak	6	33	5	1	0,2
Bufdir	0	0	3	1	0,2
Bufetat (familievern)	2	5	3	1	0,2
Oppfølgingstjenesten	0	0	1	0	0
RVTS	0	0	2	0	0
Barnehage	0	1	0	0	0
Totalt	399	597	560	595	100,9

11.1 Hvilke veiledningsbehov har tjenestene?

Når førstelinjetjenestene tar kontakt med Kompetanseteamet har de ofte behov for veiledning om hvordan de skal kartlegge og vurdere den utsattes situasjon. De ønsker råd om hvordan de skal samtale med den utsatte og/eller med vedkommende sin familie. Ofte ber de om råd til videre håndtering av saken, inkludert råd om samarbeid med andre tjenester. Ansatte på skoler og barnehager kan være usikre på når meldeplikten til barnevernstjenesten blir utløst og ønsker å drøfte saken. Politiet ønsker ofte veiledning om fenomenforståelse knyttet opp til trusselbildet og reaksjonsmønstre hos familiene. De ønsker også råd og bistand til relokalisering av trusselutsatte i bo- og støttetilbudet.

Kompetanseteamet opplever at den grunnleggende fenomenforståelsen og kunnskapen om identifisering og håndtering av saker om tvangsekteskap, æresrelatert vold, negativ sosial kontroll og kjønnslemlestelse har blitt noe bedre, men at det fortsatt er et stort behov for kompetanse i tjenestene. I noen saker erfarer vi at tjenesteapparatet ikke har forstått alvoret i en sak. Det kan være i saker der man ikke kjenner den kulturelle konteksten og dermed ikke forstår risikoen barn og unge kan utsettes for som følge av tilsynelatende ufarlige handlinger, som for eksempel der ungdom har hemmelige kjæresteforhold. Hjelpeapparatet er heller ikke alltid oppmerksom på at en forestående utenlandsreise ikke er en ferie slik ungdommen er forespeilet, men et planlagt utenlandsopphold for å korrigere og få kontroll på en ungdoms atferd. Det kan komme som en konsekvens av adferd familien ikke bifaller og/eller brudd på familiens æreskodes i Norge.

Krisesentrene henvender seg ofte for å drøfte om en person kan være aktuell for bo- og støtte-tilbudet. Ambassadene henvender seg når de har behov for bistand fra Kompetanseteamet til å koordinere kontakten med hjelpeapparatet i Norge eller for å søke om dekning av utgifter ved retur til Norge for utsatte.

Kompetanseteamet blir også kontaktet i mange saker for råd og veiledning er knyttet til behandling av familieinnvandringsaker.

11.2 Utsatte som tar kontakt

Kompetanseteamets mandat ble revidert i mai 2018 og enkeltpersoner ble tatt inn som en sekundær målgruppe for teamets arbeid. Tidligere har kun hjelpeapparatet vært definert som målgruppe i mandatet, selv om teamet også har veiledet privatpersoner. Endringene kan ha medført økningen i saker der personer som selv er utsatt eller familie, venner og bekjente av utsatte ber om bistand.

Utsatte som selv tar kontakt er ofte bekymret for represalier fra familien om det blir kjent at de har tatt kontakt med hjelpeapparatet.

11.3 Spørsmål på ung.no

Kompetanseteamet svarer på spørsmål på svartjenesten på ung.no. Nettstedet er det offentlige informasjonskanal overfor ungdom i alderen 13-20 år. Teamet svarer på spørsmål og skriver artikler om temaområdene tvangsekteskap, æresrelatert vold og kjønnslemlestelse. I 2018 svarte Kompetanseteamet på 51 spørsmål på ung.no mot 63 i 2017.

Noen av spørsmålene omhandler jenter med minoritetsbakgrunn som er redde for konsekvensene dersom familien finner ut at de ikke er jomfru. Flere spørsmål kommer fra mindreårige som skriver at de frykter å bli giftet bort, noen få av disse har kommet fra unge jenter på ca. 13 år. Enkelte av spørsmålene gjelder helsekonsekvenser av kjønnslemlestelse, og noen omhandler omskjæring av gutter. Flere ungdommer, både gutter og jenter, skriver at de er etterlatt mot sin vilje i foreldrenes opprinnelsesland og ønsker hjelp til å komme tilbake til Norge. Flere av disse skriver at de blir utsatt for vold, og fratatt pass.

Spørsmål

«Hei, jeg er en pakistansk gutt og jeg vil vite hva jeg burde gjøre vis jeg kommer til å bli tvangsgiftet. Familien min har tenkt å dra til Pakistan i desember (meg inkludert altså) men ifølge en av kusinene mine, så planlegger foreldrene mine å gifte meg bort i løpet av neste år. Jeg har mistet all emosjonell tilkobling til familien min og jeg er helt klar for å dra fra dem. Jeg vil bare ha råd om hva jeg burde gjøre. Mamma har sagt flere ganger til meg at hun vil at jeg skal gifte meg med en gang jeg er 21. Hvis dere trenger mer kontekst ovenfor situasjonen min så er det bare å spørre»

Gutt 17 år

[Kan vennen min gifte seg med den hun ønsker?](#)

[Jente 20. får ikke lov til å ha kjæreste og frykter tvangsgifte](#)

[Venninne tatt med til Somalia. Får ikke kontakt](#)

[Venninne etterlatt i utlandet. Får ikke gå på skole. Vil tilbake til Norge](#)

12

Kompetanseheving

Kompetanseheving av hjelpeapparatet er en viktig del av Kompetanseteamets oppdrag. Kompetanseteamet holder innlegg på seminarer og fagdager for ulike tjenester, og tilpasser innleggene til ulike målgrupper.

12.1 Noen eksempler på faglige bidrag på konferanser og seminarer

- Diverse foredrag for politihøgskoleelever som har praksis i Oslo
- Foredrag på to Kriposkonferanser.
- Informasjon/foredrag i forbindelse med delegasjoner fra Nederland, Danmark og Sverige
- Kompetanseheving for ansatte på ett av botilbudene og lokalt politi fra samme sted
- Kompetanseheving av Kriesentersekretariatet i forbindelse med utarbeidelse av veileder angående kode 6 og 7
- Foredrag for trussel/familievoldsgruppa på Stovner politistasjon
- Foredrag på asylmottak i Råde
- Foredrag på konferanse i Bodø i regi av RVTS Nord
- Fullt ansvar for faglig innhold/foredrag på to-dagers konferanse for sentrale myndigheter og velferdsetater på Island
- Innlegg for Norsk organisasjon for asylsøkere (NOAS)
- Møte med og presentasjon for det svenske Justisdepartementet
- Innlegg for Ankomstsenteret Østfold
- Innlegg for og deltakelse i Internasjonalt ekspertmøte i Göteborg i regi av den svenske Jämställdhetsmyndigheten
- Presentasjon for Bærum barneverntjeneste
- Innlegg på konferanse arrangert av RVTS vest og IMDi vest i Bergen
- Innlegg på konferanse arrangert av Fylkesmannen i Hedmark
- Dialogmøte med ledere av relevante frivillige organisasjoner og religiøse ledere i somaliske miljøer i samarbeid med den frivillige organisasjonen Info123.

Kompetanseteamet jobber også for å styrke kompetansen internt i egne etater. De siste årene har UDI hatt et kompetanseløft på tematikken innad i eget direktorat, og Kompetanseteamet er gjort bedre kjent blant både ansatte og i asylmottakene. Representantene fra Bufdir har deltatt på konferanser der vi når mange barnevernansatte og har også holdt flere innlegg for ansatte internt i Bufdir.

12.2 Deltakelse i referansegrupper og arbeidsgrupper i 2018

Representanter fra Kompetanseteamet deltar i en rekke referansegrupper og arbeidsgrupper på fagfeltet. Flere av disse arbeidsgruppene omhandler utvikling av veiledere eller informasjonsmateriell.

- Arbeidsgruppe for videreutvikling av ny modul i den digitale nettressursen [«Jeg vet»](#) for 5.-7. klassetrinn. Den har som mål å forebygge vold og seksuelle overgrep mot barn.
- Referansegruppe for forskningsoppdraget «Kartlegging av saker i kommunene som gjelder barn og ungdommer etterlatt i utlandet». Oppdraget er bestilt av Kunnskapsdepartementet og gjennomføres av Oslo Economics AS. Kartleggingen skal være ferdig høsten 2019.
- Kompetanseteamet deltar med en representant i Østlandsnettverket (jf tiltak 23 i handlingsplanen). Østlandsnettverket koordineres av RVTS Øst. Formålet med nettverket er kompetanseheving av tjenesteapparatet i østlandsregionen.

12.3 Samarbeid med eksterne aktører

Kompetanseteamet samarbeider med en rekke aktører, både offentlige instanser og frivillige organisasjoner.

Vi har etablert faste møter hvert halvår med to av de største frivillige organisasjonene på feltet – Røde Kors-telefonen om tvangsekteskap og kjønnslemlestelse og Selvhjelp for innvandrere og flyktninger (SEIF). I tillegg har vi også god kontakt og nettverk med andre organisasjoner selv om det ikke er formalisert med regelmessige møter. De frivillige organisasjonene har en viktig rolle som lavterskeltilbud til utsatte, og fungerer som brobyggere til det offentlige hjelpeapparatet. De har blant annet en svært viktig rolle når det gjelder å henvise aktuelle personer til bo- og støttetilbudet, og for å bistå med nettverksarbeid og oppfølging av den unge, særlig i tiden etter at den unge har flyttet ut av botilbudet.

Kompetanseteamet har et tett samarbeid om kompetanseheving med RVTS og har prioritert deltakelse i konferanser arrangert av RVTS i flere av landets regioner. Både Kompetanseteamet og RVTS har i sitt mandat å bygge kompetanse i tjenesteapparatet på feltene tvangsekteskap, æresrelatert vold og kjønnslemlestelse.

Kompetanseteamet har jevnlige samarbeidsmøter med integreringsrådgiverne, konsulærseksjonen i UD, ansatte i IMDi, minoritetsrådgivere, politiet og andre relevante samarbeidsparter gjennom året.

13

Anbefalinger

Familie og sikkerhetsarbeid

Kompetanseteamet kommer i kontakt med mange ungdommer og voksne, blant annet i forbindelse med vurdering for bo- og støttetilbudet. Svært mange av disse uttrykker et ønske om kontakt med familien i fremtiden. Kompetanseteamet har kjennskap til gode erfaringer fra samarbeidet mellom Stovner politistasjon og Enerhaugen familievernkontor, og ser stort behov for at denne typen familiearbeid, basert på Farwah Nilsen metoden. Både Kompetanseteamet, krisesentre og politiet vil ha stor nytte av å kunne videreformidle saker til et slikt arbeid, samtidig som man jobber med sikkerheten til den utsatte blant annet i form av et sikkert botilbud. Det er viktig at et familiearbeid gjøres på en sikker måte av ansatte i politi og familievern som har kompetanse om tematikken tvangsekteskap, æresrelatert vold og negativ sosial kontroll, men også kompetanse på interkulturell kommunikasjon.

Kompetanseteamet anbefaler:

- Økte øremerkede ressurser til samarbeidsprosjektet om familiearbeid og sikkerhet mellom Enerhaugen familievernkontor og Stovner politistasjon.
- Videreføring av samarbeidsprosjektet mellom Enerhaugen familievernkontor og Stovner politistasjon etter endt prosjektperiode.
- Utvidelse av metodikken for familiearbeid og samarbeidet mellom politiet og familievernet til andre politidistrikt og familievernkontor.

Negativ sosial kontroll i lukkede kristne trossamfunn

Negativ sosial kontroll utøves ikke bare i etniske minoritetsmiljøer, men også i lukkede kristne trossamfunn. Noen barn og unge som vokser opp i disse lukkede miljøene og går på tilhørende private skoler er svært isolerte og får ikke informasjon om barns rettigheter og om muligheten for å søke hjelp dersom de utsettes for vold og overgrep og negativ sosial kontroll. Mange frykter også sanksjoner, utstøtelse og ensomhet dersom de bryter ut av menigheten.

Kompetanseteamet anbefaler:

- Økt fokus på negativ sosial kontroll i lukkede kristne miljøer.
- Strengere offentlig tilsyn med privatskoler eid av trossamfunn.

Kompetanse og fenomenforståelse i politiet

Kompetanseteamet erfarer at det er fagmiljøer og enkeltpersoner i politidistriktene med høy kompetanse på tvangsekteskap og æresrelatert vold. Vi ser imidlertid at kompetansen på feltet er varierende i de ulike politidistriktene. Dette gjelder også for den delen av politiet som har ansvaret for å utarbeide trusselvurderinger. Manglende kompetanse og fenomenforståelse gjør at saker knyttet til tvangsekteskap og æresrelatert vold ikke får den nødvendige prioriteringen. Dette gjelder også i utlendingssaker knyttet til familieinnvandring.

Kompetanseteamet anbefaler:

- At arbeidet med trusselvurderinger bør ligge til én enhet i hvert politidistrikt som innehar kompetanse på tvangsekteskap, æresrelatert vold og negativ sosial kontroll. Denne enheten må få tilstrekkelig opplæring i bruk av riktig trusselvurderingsverktøy og anbefalt arbeidsmetodikk.
- Å øke kompetansen på tvangsekteskap og æresrelatert vold i alle deler av politiet, inkludert de som arbeider med forvaltnings- og utlendingssaker.
- Et tettere samarbeid mellom den polisiære virksomheten av politiet og de som jobber med forvaltnings- og utlendingssaker.

Kompetanse og fenomenforståelse hos helsepersonell

Enkelte av henvendelsene til kompetanseteamet etterlater inntrykk av at kompetansen om helseplager knyttet til kjønnslemlestelse varierer mye i helsetjenestene, og i mange tilfeller er mangelfull.

Kompetanseteamet anbefaler:

- At det vurderes tiltak for å øke kompetansen hos fastleger til å identifisere og følge opp helseplager knyttet til kjønnslemlestelse
- At det jobbes for at tematikk knyttet til tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og negativ sosial kontroll blir en del av innholdet i helsefaglige utdanninger.

Begrepet negativ sosial kontroll - behov for operasjonalisering

Kompetanseteamet erfarer at det er stor usikkerhet rundt vurderinger om negativ sosial kontroll og hvilke forpliktelser og tiltak det utløser hos hjelpeapparatet.

Kompetanseteamet anbefaler:

- En juridisk utredning av begrepet negativ sosial kontroll om når kontrollen utløser tiltak etter barnevernloven, når kontrollen kan defineres som straffbar etter straffeloven, og når den utgjør et brudd på barnelovens bestemmelser om foreldreansvar og barns medbestemmelsesrett.

Ekteskapsbestemmelsen i straffeloven – behov for endring

Regjeringen har forslått å innta utenomrettslige ekteskap i straffeloven § 253 om tvangsekteskap, men ikke i straffeloven § 262 annet ledd om brudd på ekteskapsloven (barneekteskap). Siden alle barneekteskap som inngås i Norge er religiøst inngått, er det et stort behov for å inkludere utenomrettslige ekteskap også i denne bestemmelsen.

Kompetanseteamet anbefaler:

- Utenomrettslige ekteskap bør inntas i straffeloven § 262 annet ledd om barneekteskap.

Beskyttelse av barn - behov for fagveileder om oppfølging og vurdering av skjult adresse

Barnevernloven gir barneverntjenesten ulike sikkerhetstiltak til disposisjon for å beskytte barn fra vold etter en akutt plassering. Til forskjell fra politiets sikkerhetsarbeid for personer over 18 år har barneverntjenesten ikke enhetlige kriterier for når skjult adresse etter bvl. § 4-19 skal brukes. Kompetanseteamet erfarer at dette er problematisk fordi viktige vurderinger overlates til den enkelte saksbehandler, og dermed tilfeldigheter og den enkeltes kunnskap om æresrelatert vold.

Kompetanseteamet anbefaler:

- Det anbefales å utvikle en fagveileder til barneverntjenesten om oppfølging og vurdering av skjult adresse.

Kompetanse hos familieveiledere

Kompetanseteamet erfarer at mange barn som er plassert av barneverntjenesten på grunn av æresrelatert vold flytter hjem til familien igjen. Det er viktig at familieveiledere har nok kunnskap til å avdekke æresrelaterte konflikter og arbeide målrettet med familien med tanke på endring mens barnet er plassert.

Kompetanseteamet anbefaler:

- Tiltak for å øke kompetansen om ære, patriarkalske og kollektivistiske familier hos familieveiledere som utfører arbeid for barneverntjenesten.

Kompetanse hos ansatte i NAV

Kompetanseteamet mottar få saker fra NAV, og erfarer at det er behov for styrket kunnskap om feltet i NAV.

Kompetanseteamet anbefaler:

- Kompetansen til ansatte ved NAV kontorene bør styrkes for å sikre identifisering og oppfølging av personer som er utsatt for tvangsekteskap, æresrelatert vold og negativ sosial kontroll.

14

Nye digitale ressurser

[Veileder til barneverntjenesten om negativ sosial kontroll, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse. Bufdir.](#)

15

Ny forskning

Monica Five Aarset og Anja Bredal: Omsorgsovertakelser og etniske minoriteter. NOVA 2018

Anja Bredal og Eli Ramsvik Melby: Sårbarhet og styrke. Barnevernets møte med minoritetsjenter utsatt for vold og sterk kontroll. NOVA 2018

[illegible]

Bufdir

BARNE-, UNGDOMS- OG FAMILIEDIREKTORATET

03/2019

Postadresse

Postboks 2233

3103 Tønsberg

Besøksadresse

Fredrik Selmers vei 3

0663 Oslo

Sentralbord: 466 15 000

ISBN: 978-82-8286-337-7

bufdir.no

